

266

ATATURK UNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Erdinç PARLAK

SHAKESPEARE'İN KRAL LEAR
VE BOND'UN LEAR OYUNLARINDA
ŞİDDET ÖGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Yöneticisi
Prof.Dr.Fehmi EFE

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Erzurum-1993

ABSTRACT

In this study, we tried to deal with at least two types of violence: physical and psychological in Lear and King Lear, the former by Edward Bond and the latter by Shakespeare. Since one type of violence brings about another, these two cannot be separated from each other. Edward Bond's main concern is both violence and the people who have to live and bear such an atmosphere. In his play Lear, Bond especially deals with a society ruled by a king who first of all wants to stop his enemies entering his kingdom for which he spent much of his life. But that will actually be a long process and till the king himself reaches the full consciousness, many will be the victims of that behaviour and both violence and the aggressive actions will haunt society. Bond traces the origin of violence back to the early stages of mankind.

Despite the fact that some of Bond's plays show similarities with those of Shakespeare's, the ground on which the plays stand is valid for today and today's problems. It is not so difficult to see the obvious reflections of physical and natural violence in Shakespeare's King Lear. The world in Bond's plays, we may add, is far from being something full of pessimistic

elements. Although the society seems to accept using violence, we still meet those having good and non-violent opinions in Bond's plays as observed in Lear himself. For Bond, in a sense, the survival of society is closely related with a full consciousness of the individuals. As for some other contemporary playwrights the world wars and the destructions brought with these wars play a role in his plays. But the future, Bond believes will be quite different and peaceful.

ÖNSÖZ

Uygar dünyanın değinilmeden geçilmeyecek ve bir an önce çözüme kavuşturulması gereken sorunlarından biri olan şiddet, olumlu yönde atılan çok sayıdaki adımların yanısıra, yine de değişik kökenlere bağlı olarak varlığını hissettirebilmektedir. Gerçekten de günümüzdeki tüm bu olumsuzluk ve düşkırıklıklarına karşın, acıların hafifletme yolunda her geçen gün bilinçli adımların atılmasına yönelik çabaların varlığı umut verici niteliktedir. Günümüz oyun yazarlarından Edward Bond, içinde bulunduğumuz ortamda karşılaşılması kaçınılmaz olan ve bir an önce çözüm bekleyen diğer bir çok olumsuzluklar içerisinde belki de bizi gerek gündelik yaşamımızda gerekse uzun süreli bir süreç içerisinde en çok rahatsız eden şiddet konusunu ele alır.

Biz de bu bağlamda Shakespeare'in Kral Lear ve Bond'un Lear'ı olmak üzere farklı ortamlarda yazılmış ama bazı açılardan belirli öğeleri çağrıştıran iki oyunu içerdikleri şiddet öğesi odak noktamız olmak üzere incelemeye çalışacağız.

Bu çalışmamda engin fikirlerinden ve kaynaklarından yararlandığım çok değerli hocam sayın Prof.Dr.Fehmi Efe'ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
<u>SHAKESPEARE'İN KRAL LEAR VE BOND'UN LEAR</u>	
OYUNLARINDA ŞİDDET ÖGESİ	13
SONUÇ	51
NOTLAR	55
GİRİŞ	55
BİRİNCİ BÖLÜM	59
KAYNAKÇA	74
A-Bu Çalışmada Yararlanılan Oyunlar	74
B-Konuşmalar	74
C-Öbür Kaynaklar	74
ÖZGEÇMİŞ	76

GİRİŞ

İnsanla birlikte varolagelmıştır şiddet. Daha ilköğretimde beslenme ve barınma amacıyla doğa ile mücadelenin sonucu olarak ortaya çıkan ve ilkel insanın kanına işleyen şiddet ile geçmiş yüzyıllar ve de günümüzdeki şiddetin kaynağında gerçekten de çok farklı etmenler yatar.

Ortaçağda özellikle dinsel kavgalar ve Tanrı merkezli düşüncenin etrafında yoğunlaşırken, Rönesans'ta yeni kıtalar keşfetmek ve gücünü biraz da olsa artırmaya yönelik çabanın sonucu doğan bir şiddet olayı vardır. 19. yüzyılda kapılarını dış dünyaya açan ve gerçek anlamda sanayi devrimini gerçekleştirmek amacındaki uluslar, gerektiğinde şiddete başvurmaktan kaçınmamışlardır. Dahası, şiddeti fabrikalardaki işçilere kadar indirgemişlerdir.

20. yüzyılda fiziksel olduğu kadar düşüncelerin kısıtlanması sonucu karşılaştığımız psikolojik kökenli şiddet gündeme gelir. Toplumsal kısıtlamalar bile zaman zaman fiziksel kökenli şiddete eşdeğer nitelikte olumsuzluklar yaratabilmektedir. Doğal olarak insanların yaşamlarında onarılmaz yaralar bile açabilen şiddet ögesi, birçok yazarın oyunlarında ele aldığı konuların

başında gelir.

20. yüzyıl oyun yazarlarından Antonin Artaud, oyunlarında şiddetin kökenine inerek olağanüstü ışık ve ses gösterileriyle insanın doğasında bulunan ilkel içgüdüleri ortaya çıkarmaya yönelir. Evrenin bile şiddet ve acımasızlık temelleri üzerine kurulu olduğunu savunan Artaud, kendisinden sonra gelen oyun yazarlarını da etkilemiştir.

Bu çalışmamızda daha sonra ayrıntılarıyla da inceleyeceğimiz üzere günümüz oyun yazarlarından Edward Bond, şiddet ögesiyle yakından ilgilenmiş ve günümüz toplumunda varlığını sürdüren bu konuyu Lear oyununa yazdığı önsözde şöyle açıklar:

"...Şiddet, toplumumuzu şekillendirip çepeçevre sarar ve şiddeti bir kenara bırakmadıkça geleceğimiz de yok demektir. Yazarların şiddet üzerine yazmasını istemeyenler, aslında bizi ve çağımızı yazmalarını engellemek istiyorlar. Şiddet üzerine yazmamak ahlaka aykırıdır."¹

Uygarlığın gelişme açısından büyük bir ilerleme gösterdiği 20 yüzyılda insanlığın filizlenen düşüncelerini yıkıma uğratan Dünya savaşları ve birlikte getirdiği olumsuzluklara karşın, zamanın aydınları bu yıkımı kaldırma yolunda pek de azımsanmayacak çaba sarfetmişlerdir. Bu bağlamda tüm bu olumsuzlukları

düzeltilme görevi, başta geniş kitlelere mesaj iletmede büyük etkinliği olan ve bunu da görsel yolla sağlayan tiyatroya düşmekteydi.

Yirminci yüzyıl tiyatrosunu anlayabilmek için bu yüzyıl içerisindeki olaylara kısaca değinmek yararlı olur inancındayız. Askeri yönden bakıldığında yaşlı dünyamız iki büyük savaş yaşamış, silahlanma süreci hızlanmış ve güç dengeleri alt üst olmuştur. Toplumsal açıdan uzun yılların birikimi hoşgörü ortamı, yerini korku ve umutsuzluğa bırakmıştır. Politik yönden bakıldığında ise çalkantıların yaşandığı bir dönemdir. Tüm bunların bir anda yıkılması doğal olarak birlikte güvensizlik getirmiş ve toplumsal yapı derinden sarsılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte herşeyin bir anda düzeldiğini söylemek pek doğru olmasa gerek.

Özellikle günümüz oyun yazarları, sözkonusu tüm bu olumsuzlukları yaşamış ve savaşın bitimiyle birlikte yeni bir arayış içine girmişlerdir.

Kuşkusuz II. Dünya savaşı birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi İngiltere'de de tiyatroyu olumsuz yönde etkilemiştir. Özdemir Nutku, tiyatroların savaş yılları ve sonrasındaki durumunu şöyle açıklar:

"...Tiyatronun gelişimi bu yıllarda durdu ama savaş içinde olan bütün Avrupa ve Asya ülkelerinde tiyatrolar çalışmalarını sürdürdü. Savaş sonrasında çeşitli ülkelerin tiyatrosu büyük değişiklikler geçirmeye başladı. Hatta

İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bile devlet ödeneği ile kurulacak ulusal tiyatrolardan sözedilmeye başlanmıştı."²

Gerek parasal sıkıntılar, gerek tiyatroya giden insanların sayısındaki azalma ve giderek tiyatroların repertuvalarını belirli bir zenginlikte tutamaması, savaş yıllarında İngiltere'de bazı tiyatroların kapanması ile sonuçlanmıştır. Söz konusu bu tiyatrolar ancak 1942 ve daha sonraki yıllarda açılabilmiştir. Ama ortam bütünüyle olumsuzluklardan kurulu değildi. 40'lı yılların sonu ile 50'li yılların başlarında kurulmuş olan bazı küçük çaplı tiyatro toplulukları etkinliklerini sürdürmekteydi. "Theatre Workshop" ve "The English Stage Company" bir anlamda bu topluluklara öncülük etmekteydi. Genç oyun yazarlarına kucak açan bu kuruluşlarda, ileride adlarından önemli ölçüde söz edilecek çok sayıda oyun yazarı yetişecekti.

İşte Bond, savaş sonrası bu ilk kuşak oyun yazarları içinde yetişip, savaş sırasında tanık olduğu olayları özümseyerek oyunlarına en iyi şekilde aktarmayı başarabilen ve bunu yaparken de öğreticiliğe yönelen günümüz oyun yazarlarından biridir. Bu yaşam deneyimleri ve savaşın kaçınılmaz sonuçlarından olan baskı ve şiddet, eserlerine de yansır.

Günümüz bazı oyun yazarları gibi Bond'un sanat yaşamında da Royal Court Tiyatrosu'nun katkısı

yadsınamaz. Bu topluluktaki oyun yazarlarından özellikle Joan Littlewood, Shelagh Delaney, Brendan Behan ile yakın ilişkileri olmuş ve bu etkileşim Bond'un sanat yaşamı için olumlu izler bırakmıştır.

Orta gelir düzeyli bir aileden gelmektedir Bond. Bu nedenle o sınıfın ve doğal olarak da orta sınıf insanların içinde bulunduğu ortamı kendisi yaşamıştır.

Nazi Almanya'sının tüm dünyayı şiddete boğan ve sınır tanımaz saldırganlığı sırasında daha küçük bir çocuk olmasına karşın yaşadığı tüm o sıkıntılı ve korku dolu günleri unutmamıştır Bond. Zaman zaman Nazi saldırılarından kaçmak zorunda kalmaları ve bu kaçışın birlikte getirdiği korku tüm canlılığı ile Bond'un belleğinden bir türlü silinmez.

Tony Coult, çalışmasında Bond'un tiyatro ile ilişkisinin kökenine iner:

"...1934 doğumlu Bond, tiyatro olayı ile ilk kez orta okul yıllarında Bedford tiyatrosunda sahnelenen Donald Wolfit'in Macbeth oyunu ile tanışışını ve yaşamında ilk kez gerçekten kendi sorunlarını, yaşamını, çevresindeki politik toplumu dile getiren birilerini gördüğünü ve bu duygunun da kendisi için hepten yabancı olmadığını söyler." ³

Kesinlikle şiddet ve baskı yanlısı bir oyun yazarı değildir Bond. Ama buna karşın oyunlarında söz konusu bu

ögelerin yoğun olarak kullanılmasının gerçek nedeni, Bond'un şiddetten uzak bir dünyada yaşama isteği olsa gerek. Çağdaşı oyun yazarları gibi o da barışçı bir dünya özlemi içindedir. İnsanlığın huzur dolu bir ortamda yaşaması gerektiğine inanır. Bu gerçeği kendisiyle yapılan bir söyleşide şöyle dile getirir:

"...Evet toplum olarak biz şiddet yoluyla birbirimizi yok etmekteyiz. Herkesin bildiği gibi, bu şiddet yanlılarına karşı daha sert davranarak birşeyler yapmak zorundayız. Cinsellik nasıl Victoria dönemindekilerin başına bela olmuşsa, şiddet de içinde bulunduğumuz toplumun bir yarasıdır. Şimdilerde toplumun tamamı şiddet karşısında eğilmektedir. Televizyonunuzu açtığınızda insanların birbirlerini öldürdüğü programları izliyorsunuz. O zaman şiddet dolu bir toplumda yaşadığımız şüphe götürmez bir gerçektir. Oyunlarımın tamamı şiddet sorunu ile ilintilidir. Çünkü en önemli sorun budur. Ve oyunlarımda her zaman açıklamaya çalıştığım şey, tek başına şiddetin türlere zarar vermeyeceğidir. Şiddet temelde savunma amaçlıdır. Ve bizim korktuğumuz da öfke ile birlikte ortaya çıkan şiddettir-biri tehdit edildiğinde görülen şiddet."⁴

Bond, bir konuşmasında şöyle der:

"...Saçmacılara karşıyım. İyimser biriyimdir. İnsanlığın sürekliliğinden yanayım ve bir Endgame ya da Waiting for Godot'ya inanmıyorum."⁵

Oysa Fransız düşünür Albert Camus'nün öncülüğünü yaptığı ve daha sonraları da Samuel Becket, Eugene Ionesco, Jean Genet, Arthur Adamov, Harold Pinter ile devam eden Uyumsuz Tiyatro (Absurd Theatre) düşüncesi, Bond ve çağdaşlarının tersine bir tutumla insanın amaçsız olduğunu ve ne yaparsa yapsın sonuçta mutlu olamayacağını savunur.

Richard Scharine, Bond'un oyunları üzerine yaptığı çalışmasında topluma nasıl bir gözle baktığına ilişkin yerinde bir yorum getirir:

"...Bond'un ilgisi özellikle toplum ve onun kuralları arasındaki ilişkide yoğunlaşmıştır. Toplumun, kendi çocuklarını bazı şekillerde yok ettiğine inanır. Biyolojik olarak yaşayacak şekilde biçim kazanmış olan insanlar, teknolojik olarak yaşamaya zorlanmaktadır. Toplum, başarısını bireylerinin usa dayalı, tinsel ya da ruhsal sağlıklarından öte, Büyük Ulusal Üretim ile ölçer."⁶

Bond, her fırsatta günümüz toplumunun ulaşmış olduğu teknolojik gelişmeyle birlikte getirdiği toplumsal kuralların, insanları dar bir çerçeve içine sınırlandırdığını ve bu sınırların dışına çıkmak isteyen bireylerin de baskı ve şiddet yoluyla sindirildiğini dile getirir. Kuşkusuz kuralsız hiç bir toplum yoktur. Ama belirli sınırlar dışına çıktığı andan sonra bu kurallar

insanların özgürlüklerini kısıtlayıcı bir görünüme bürünürler. Bond, Bingo ve Lear eserlerinde özellikle Shakespeare ve yaşamını irdeler. Ve bunu yaparken de değişik bir yorum getirir. Özellikle Lear eserinde Shakespeare'in Kral Lear'ındaki karakterleri ve hepten aynı olmasa bile benzer bir olay örgüsünü işlemesi ayrıca ilgi çekicidir. Yine Bingo adlı oyununda karşımızda Shakespeare vardır ama bizim bildiğimizden farklıdır. Pek fazla konuşmayan, tüm geliri topraklardan aldığı kiraya dayanan ve kafasında sürekli birşeylerin hesabını yapan bir Shakespeare ile karşılaşırız. Neden böyle bir yol seçerek Shakespeare ile bu kadar yakından ilgilendiği sorusunun yanıtını şöyle verir Bond:

"...Evet, Lear'in yolumda duran bir engel olduğunu ve bu engeli aşmak zorunda kaldığımı söyleyebilirim." ⁷

Gerçekten de Bond gibi günümüz bazı oyun yazarları da böylesi bir yol izlemiş ve ulaşmak istedikleri noktada Shakespeare ile karşılaşmışlardır.

Shakespeare ile Bond'un dünyalarına şöyle bir bakacak olursak birbirinden oldukça farklı iki dünya ile karşılaştığımızı görürüz. Shakespeare, ortaçağ düşünce sisteminin içinde yetişmiş ya da en azından bu düşünce sisteminin gölgesinde eserler üretmiştir. Prof.Dr.Mina Urgan, Shakespeare'in eserlerini incelediği çalışmasında

bu ortamı şöyle dile getirir:

"...Shakespeare ve çağdaşları için krallık kutsal bir kurumdur. Canlı ve cansız her varlığı, kesin bir hiyerarşiye ve düzene göre birbirine bağlayan zincirin yeryüzünde en yüksek halkası olan kral, Tanrıyı temsil eder ve Tanrının sesi sayılır. Krallığın otoristesine karşı işlenen suç Tanrıya karşı işlenmiş bir suçtur. Ne hiçkimsenin bir kralı tahttan indirmeğe, ne de bir kralın kendi isteği ile tahttan inmeye hakkı vardır."⁸

Yine Turan Oflazoğlu Shakespeare ve çağını şöyle tanımlar:

"...Shakespeare'in yetiştiği Elizabeth Çağı, İngiliz Rönesans'ının gerçekleştiği, uyanıp yenilenme, canlanıp devinme, güçlenip büyüme dönemidir.

Platon ve Kutsal Kitap karışımı, Tanrı-merkezli bir çağdır Ortaçağ. Burası öbür dünya için hazırlanma yeridir. Burada yapılan herşey orası için, ahiret için yapılır; bu geçici, bu yalan dünyadaki bütün çaba o kalıcı, o gerçek dünyanın büyüklüğüne, görkemine layık olmak içindir. Ortaçağ'da bu dünyaya hiç önem verilmezdi demek değildir bu; ama ağırlık daha çok öte'ye kaymıştır, çünkü Tanrı'nın dünyasıdır bu, ev sahibi O'dur; insan kiracıdır olsa olsa, ya da ne bileyim, burası boş kalmasın diye gönderilmiş bir görevlidir; ya da insan eğitilmek için yollanmıştır buraya. Bu çağda herşey

sınırlanmış, genel çerçeveye yerleştirilmiştir. Hiçbirsey, hiçbir kimse, çevresine çizilmiş büyüğü çizgiyi geçemez, sınırlarını aşamaz."⁹

Bond'un yaşadığı düşünce evereninde toplum, dünyadaki hızlı ilerleme sonucunda artık sıcak bir toplum olmaktan çıkmış, ufkunu alabildiğince genişletmiştir. Her alanda olduğu gibi toplumsal değer yargılarında da köklü değişimlerin yaşandığı bir ortamda yetişmiştir Bond.

Bond, Lear eserindeki baskı ve şiddet ortamını Shakespeare'den farklı olarak kendisi bilerek yaratır. Oysa Shakespeare'in Kral Lear'ındaki olaylar, yazar tarafından yaratılmayıp, doğal olarak kendiliğinden gelişen bir süreç gibidir.

Günümüz oyun yazarı olarak Bond'un hangi noktada bulunduğunu Christopher Innes şöyle dile getirir:

"...Shaw ve Brecht'i bir yana bırakacak olursak, Bond hariç yirminci yüzyıldaki öteki hiçbir oyun yazarı kendisini Shakespeare düzeyinde ölçmemiştir. Brecht'in üzerine hatırı sayılır birşeyler koymayı başarabilen ve de İngilizce konuşan tek oyun yazarıdır Bond."¹⁰

Brecht, yirminci yüzyılda geliştirdiği ve yüzyıllardan beri süregelen klasik tiyatro anlayışının karşısına çıkardığı Epik Tiyatro kuramı ile yüzyıla

damgasını vurmıştır. Klasik tiyatrodaki özdeşleşmeyi bir kenara bırakan Brecht, oyunların coşkudan arındırılması gerektiğine inanır. Olayların ve insanların yabancılaştırılması, Brecht'in özellikle dayandığı temellerdendir.

Marianne Kesting'in de belirttiği gibi Bertolt Brecht, modern epik tiyatro yazarları içinde eserlerini önemli kuramsal temellere oturtan tek kişidir.¹¹

Yabancılaştırma olayını Prof.Dr.Gürsel Aytac şöyle tanımlar:

"...Nesneleri, olayları ve kişileri yabancılaştırma demek, onların doğallığını, bildik tanıdık halini, akla yatkınlığını ortadan kaldırmak ve onları şaşırtıcı, ilgi uyandırıcı hale getirmektir."¹²

Eserlerinde Brecht'çi bir tutum sergilediğini söyleyebiliriz Bond'un. Özellikle bazı oyunlarının konularını tarihten alıp günümüz düşünce yapısında irdeleyerek bu sorunları gözler önüne serer. Çünkü Epik Tiyatro'nun özelliklerinden birisi de herhangi bir oyunu tarihsel açıdan ele alıp daha farklı bir siyasal ortamda incelemektir. Bond'un Narrow Road to the Deep North oyununda başına antika vazo geçen ve bu arada yavaş yavaş soluğu kesilmekte olan Kiro'nun yardımına koşanların tek amaçlarının Kiro'yu değil de vazoyu kurtarmak sevdasında olmaları, Brecht'çi Epik Tiyatro'nun Yabancılaştırma

Efektine (Alienation Effect) bir örnek olarak verilebilir. Christopher Innes'in vurguladığı gibi:

"...Bond'un kendisi de Narrow Road to the Deep North ve Saved oyunlarının biçim yönünden Brecht'e yaklaştığını kabul eder."¹³

Bond, oyunlarının amacı konusunda Tony Coult'a yazdığı bir mektupta:

"...Yalnız problem oyunları değil, aynı zamanda yanıt verici oyunlar da yazmamız gerekir"¹⁴ der.

Yine Tony Coult, Bond'un neden bazı oyunlarını tarihsel açıdan incelediğine şöyle bir açıklık getirir:

"...Bond, günümüz sorunlarının nedenlerini bulabilmek için geçmiş zaman üzerine yazar."¹⁵

Bond'un oyunlarında ve de özellikle şiddet temeline dayandırdığı Lear'ında bu konuya nasıl değindiğini ve nasıl bir çözüm öngördüğünü çalışmamızın bundan sonraki bölümünde daha ayrıntılarıyla ele almaya çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM**SHAKESPEARE'İN KRAL LEAR VE BOND'UN LEAR****OYUNLARINDA ŞİDDET ÖGESİ**

Bond'un Lear oyununda ele aldığı şidet ve baskı toplumun her katmanına kök salmış, her kesimden insanın günlük yaşamının nerdeyse bir parçası gibidir. Lear'ın ülkesini düşmanları North ve Cornwall Dükünden korumak amacıyla ülke sınırlarını çepeçevre saracak bir şekilde bir duvar örmeye girişmesi ilk anda haklı olarak daha son zamanlara kadar varlığını sürdüren ve uygar dünyamızın yüz karası ve yazgısı ile birbirlerine bağlı olan Alman ulusunu yıllar boyunca acılara boğan Berlin duvarını ve aynı zamanda da çoğu kez tüm dünyaya korku dolu anlar yaşatan karşıt güçler arasındaki soğuk savaş hatırlatır.

Bond, zaten şidet ve saldırganlık üzerine yazdığı oyununu üç bölüme ayırdığını söyler: Birinci bölüm söylene (mit) dayalı bu dünya, ikinci bölüm mit ile gerçek yani boş inançlara sahip insanlarla otonom bir dünya arasındaki çatışmayı, üçüncü bölüm ise, ölmek ile gerçeği kanıtladığımız dünyadaki çözümü gösterir.

Aslında Bond, oyunun hemen başlangıcında bu eylemi vermekle, oldukça ilgi çekici bir noktaya da değinir aynı zamanda: 20.yüzyılda ulusunun, kendi koyduğu kurallar ve çizdiği çizgiden dışarı çıkıp dış dünyanın çağdaş

fikirlerini benimsemesini önlemek amacıyla olan Lear, değişimden yana değildir. Bu yüzden özgür olacağını düşünen Lear için burası bir tutukevinden farksızdır. Ve bu bağlamda yapılması tasarlanan duvar ise, savunmaya yönelik olduğu kadar korku duvarıdır da. Bond'un Lear'ı bir bakıma Shakespeare'in Kral Lear'ından farklıdır. Çünkü her ne pahasına olursa olsun yetkiyi elden bırakmayı pek de kabullenecek biri değildir Bond'un Lear'ı. Oysa ki, Shakespeare'in Kral Lear'ı daha oyunun başında kelimenin tam anlamıyla bir sevgi gösterisinde bulunur ve bunu yaparken de gerçekleri söyleyen içinden geldiği gibi konuşan küçük kızı Cordelia'yı paçavra gibi bir kenara atar:

"Peki öyleyse! Dürüstlük mirasın olsun senin. Güneş'in o mukaddes nuru üzerine; Hakete'nin o gizli ayinleri üzerine; Hayata, ölüme hükmeden o yıldızlar üzerine yemin ediyorum ki, bugün, burada bütün babalık vazifelerimden akrabalık ve kan bağlarından sıyrılıyorum; ve seni şu andan itibaren bana ve kalbime yabancı sayıyorum. Şunu da bil ki, açlığını gidermek için çocuklarını yutan bir vahşi de benim göğsümde senin kadar, yakınlık merhamet ve teselli bulacaktır".¹

insanın, varlık olarak pek de önemsendiği bir ortam yaratan Bond. Lear ve en yakın adamı saydığı Warrington'u birisini şiddet uygulayıcısı ötekini de O'nun buyruğundan çıkmayan birisi olarak çıkarır karşımıza.

insan yaşamının bir deney tahtasından farksız olduğu günümüz toplumlarının birçoğunda bu durum kanayan bir yara gibidir; insan değil, metadır önemli olan:

"Warrington: (Formen'e dönerek) Bu da kim?

Foreman : işçi

Warrington: Ne?

Foreman : Bir kaza oldu efendim.

Lear : Şu tahtayı çamurun içinde kim bıraktı?

Mühendis : Öylesine konmuş, şeye taşıyoruz...

Lear : Haftalardır burada çürüyor.

(Warrington'a döner) Asla bitiremeyecek-ler!

Daha çok adam bul. Subaylar adamlarını çalıştırmalı."²

Bond'un Lear'ının tersine Shakespeare'in Kral Lear'ı öyle pek de sıkıya gelecek cinsten biri değildir. Prof.Dr.Mina Urgan'ın da belirttiği gibi :

"Lear, krallığın yetkilerini bırakmakla büyük bir suç işlemektedir. Ve başına gelen bütün felaketlerin gerçek nedeni bu olacaktır. Aslında kötü kızlarından fazla kendi yaratacaktır tragedyasını. İnsanlarla sevgi bağlarını koparacağı, ölmek zorunluluğuna hazırlanacağı bir yaşa geldiği halde gücünü ve canlılığını yitiren, dünyadan elini eteğini çeken, kadere boyun eğip sabır içinde ölümü bekleyen insanlarla hiç bir ilgisi yok gibidir Lear'ın. Tam tersine, hayata dört elle sarıldığı, sırf rahat etmek, kendi dediği gibi 'her türlü yükten sıyrılmış olarak' keyfince yaşamak için tahtını ve sorumluluklarını silip attığı besbellidir."³

Günümüzdeki yönetimlerin kuruluş ilkelerine baktığımızda gözümüze ilk çarpan şey, kâğıt üzerinde ve yasalar çerçevesinde her şey insan için, ulusun çıkarları için vardır ve onların mutluluğu herşeyin üzerinde tutulur. Bond'un oyununda olduğu gibi insanın, mutluluğu herşeyden önde gelir. Ancak uygulama aşamasında tüm bu yazıya dökülenlerin gerektiğinde bir kenara atıldığı, yönetim ve yöneticilerin kendilerinin bile şiddet uygulayıcısı konumuna gelebildikleri gözden kaçmaz.

Yine, Bond'un Lear'ı ulusunun çıkarlarını gözetmeyi görünüşte çok ister ama en küçük bir hatayı bile görmezlikten gelecek birisi değildir aslında:

"İşi geciktirmek kırbaç cezasını gerektirir. (Warrington'a) Bu konu üzerinde daha ciddi durmalısın. Emrindeki adamlara sığır muamelesi yapıyorlar. İş bittiğinde bu insanlar kuru yerde yatmalılar. Kulübelerin hepsi ıslak. İnsanları harcıyorsun."⁴

Oysa ki, insanları harcayan bair bakıma Lear'dan başkası değildir. İş bitinceye kadar koşullar ne olursa olsun, işçilerin var güçleriyle çalışmalarından yanayken ancak işin bitiminden sonra elverişli ortamda barındırılmaları gerektiğini söylerken kendisiyle çelişir. Artık Lear, bir anlamda tüm yaşamını bu duvara adanmış gibidir. Neredeyse kralın varlık sebebidir duvar. Öyleyse bu denli dar düşünceli birinden her düşünceye açık bir

anlayış beklemek doğru olmasa gerek:

"Ta gençliğimde bu duvara başladım. Düşmanlarımı uzakta tuttum, her zaman daha çok düşmanım olmuştur. Sonsuza kadar nasıl özgür olabiliriz? Bu yüzden bu duvarı düşmanlarımızdan korunmak için yaptırдым. Ben öldüğümde ulusum, bu duvarın arkasında yaşayacak. Aptallar tarafında yönetilebilirsiniz ama her zaman barış içinde yaşayacaksınız. Duvarım sizleri özgür kılacak. Bu yüzden sınırlarımızdaki düşmanlarımız- Cornwall Dükü ve North Dükü-bunu yapmaktan alıkoymaya çalışıyorlar bizi."⁵

Aslında, daha sonra da göreceğimiz gibi Lear, duvar örmeğe devam ettikçe düşman kazanacak ve düşman gözüyle gördüğü North ve Cornwall Dükü de kızlarıyla evlenip Lear'a karşı cephe alacaklardır. Çıkar çatışmalarının gerektiğinde baba ile çocuklarını bile karşı saflarda yer almaya itebileceğini kızlarının, babalarının düşmanlarıyla birlik olmasıyla verir Bond. Toplum olarak çıkar gözetimi mutluluğun köşetaşı niteliğini oluşturabilmektedir. Ve aynı zamanda bu türden çatışmalar doğal olarak birlikte şiddet ve saldırı dolu bir ortam hazırlayabilmektedir. Bu bağlamda, Bond'daki kralın iki kızıyla Shakespeare'in Kral Lear'ındaki kızlar babalarına karşı açmış oldukları savaş yüzünden benzerlik gösterirler. Ama bu savaş, şiddet ve yıkımdan başka birşey getirmeyeceği gibi sonuçta kazanan da olmayacaktır

bir bakıma.

Bond, akla dayanmayan, yüzeysel koşullanmaların hem birey hem de toplum için yıkıcı etmen sayılabileceğini vurgulamaya çalışır. Çünkü, Bond'un Lear'ı için bu işin bir an önce bir sonuca bağlanması bir onur meselesi olmuştur. Askerlerini denetlerken, krallığın ikinci önemli kişisi Warrington'un kızların babalarına ve aynı zamanda birbirlerine ihanet etmeyi tasarladıklarını içeren mektuptan söz etmesi üzerine, ileride olabilecekleri bir bakıma sezer gibi olur Lear. Ve eğer kendisine birşey olursa, öldürülür veya düşmanlarının eline düşerse, Warrington'dan yerine geçmesini ve yarım kalan duvarı ne pahasına olursa olsun bitirmesini ister.⁶

Bond'un sürekli olarak vermeye çalıştığı bu karmaşa ortamı, daha doğrusu siyasal açıdan daha güçlü olmak için herkesin birşeyler elde etmeye çalışması ve bunu yaparken de her yola başvurulması, öte yandan Shakespeare'in Kral Lear'ındaki ortam ile benzer özellikler gösterir niteliktedir. Prof.Dr.Mina Urgan'ın belirttiği gibi:

"Gerçekten de insanların birbirlerini kemirdikleri; sevgiden iyilikten, acıma duygusundan yoksun bir dünyadır Kral Lear'ınki. Böyle bir dünyada adil bir tanrı kavramının daha doğrusu hiçbir tanrı kavramının, yeri yok gibidir."⁷

Aslında, Tanrı kavramının, tüm görkemi ile egemen olduğu Shakespeare'in yaşadığı ortamda, bu denli haksızlığın yapılmış olması bir an için bile olsa böyle

bir yoruma neden olmuştur belki de. Öte yandan, Bond'un dinsel yaklaşımını ele alacak olursak, tanrıtanımaç olan ve aynı zamanda insancıl düşüncelerin sonuna kadar savunmasını yapan Bond'un oyunlarında, din ve siyasal güç arasında bulunan dinden uzak bir birleşimin sert bir eleştirisi yatar. Bu konuda Coult, Bond'un yaptıklarını dinsel yaklaşımla irdeler ve dinin, alışılmışın tersine daha farklı bir yönüne değinerek, Bond'a göre din, zehirli bir toprağa benzer özellikler göstermekle kalmayıp bu toprak üzerinde de acımasız ve yıkıcı nitelikteki tohumların yettiğini söyler. Ama tüm bunlara karşın yine de Bond'da tümüyle dinsel bir havanın estiğini pek göremeyiz.⁸

Bond, yirminci yüzyıl insanının sürekli olarak karşılaştığı psikolojik şiddetin nedenlerinden birisini de cinsellik olarak vermek düşüncesindedir bize kalırsa. Kızların, evlendikten sonra kocalarından duydukları cinsel doyumsuzluk onların içindeki şiddet duygusunu bir kat daha artırmış olabilir. Görünürde Bodice ve Fontanelle bunu açıkça söylemeseler bile, yine de bu, bilinçaltlarına yerleşmiş gibidir. Bir an önce kocalarını öldürüp Warrington ile evlenmek düşüncesinin temelinde bu cinsel düşkünlüğü yatıyor olabilir. Çünkü Warrington, devlet işlerinde oldukça başarılı bir çizgide yürüdüğünden olsa gerek, kızlar bu başarıdan Warrington hesabına çok yönlü bir yorumda bulunuyorlardır sanki.

Bond, şiddet yanlısı olan kızların karakterlerini eşit ölçüde çizmiş gibidir. Çünkü savaş sonrasında zafer kazanan ama kocalarını öldürme planları başarıya ulaşmayan kızların, Warrington'a uguladıkları tüyler ürpertici işkence sırasında kızlarından biri-Fontanelle-şiddetin verdiği hayvansı bir coşkuyla elinden geleni yapıp Warrington'a dayanılmaz acılar çektirirken Bodice, hiçbirşey olmamış gibi, gündelik yaşamdan bir kesit yaşıyormuşçasına sessiz sakin örgüsünü rmekle kalmayıp, çok gürültü ettiği için kardeşini uyarır:

"Fontanelle: (Asker ve Fontanalle, Warrington'un elleri üzerinde zıplarlar...)

"Kır ellerini! Ayaklarını kır! Üzerinde zıpla her tarafında! Artık bize zarar veremez! Ellerine bak, aynen kazanda kaynayan bir yengeç gibi! Öldür! Hepsini öldür! Öldür onu! Baba! Baba! Bunun ciğerleri üzerinde oturmak istiyorum!

Bodice (Örgü örer): Düz, ters, düz. Bu kız okulda da böyleydi.

Fontanalle: Her zaman birilerinin ciğerleri üzerinde oturmayı istemişimdir. Haydi oturayım. Verin bana ciğerlerini.

Bodice: Ters olamaz! Sanırım şu kitapta bir yanlışlık var.

Fontanelle: Şunun ağzına bak! Birşeyler söylemek istiyor. Dinlemek istiyorum. Of sanki neden dilini kestim ki?"⁹

Warrington'un kulak zarlarını da deldikten sonra, biraz olsun rahatlayan kızlar, babalarına yardım edenlerin sonlarının böyle olacağını söyleyip tehditler savuruken, bu kararlı tutumları ile bir bakıma sonuçta ne olacağını düşünmeden dediğinde direnen babaları ile biraz da olsa benzerlik gösterir gibidirler. Çünkü, Bond'un yarattığı böylesi bir ortamda şiddet uygulamayan kimse yok gibidir.

Warrington'un uğradığı bu işkence sahnesi ilk anda bize Shakespeare'in Kral Lear'ındaki Gloucester'in gözlerinin acımasızca oyulduğu sahneyi anımsatır. Gloucester, gözleri oyulduktan sonra belirli bir bilince ulaşırken, aynı şeyi Warrington için söylemek pek doğru olmaz.

Richard Scharine; Bond'un oyununda Lear ve kızlarını şiddet uygulayıcısı olarak ele alıp, haklı olarak şöyle bir yorum getirir.

"Lear'da Bodice ve Fontanelle, toplumun kurucusu olan babalarının, kendi ulusal amaçlarına ulaşabilmek için gerektiğinde kendi kızlarını bile yokedecek yetenekte olduğunun farkına varırlar. Bu yüzden insanlıklarını kaybetmek pahasına bile olsa, başkalarına nasıl kıymışsa, kızları da onu aynı şekilde yoketmeyi göze alırlar."¹⁰

Bond, savaş ortamının, kaçınılmaz olarak birlikte getirdiği yokluk ortamını birkaç kez anımsatır. Bunlardan

biri, Lear'ın yenilip, sevdiği tüm insanları kaybettikten sonra, aç ve sefil bir durumda ormanda gezindiği sahnedir. Bu sırada yarı yenmiş bir tabak yemeğe bile yok demeyen ama yemeğin asıl sahibi Warrington'un bilinçsiz olarak saldırısına uğrayan Lear, Sahakespeare'in Zavallı Tom (Edgar) ı ile bir bakıma benzer özellikler gösterir. Babasının gazabından ve kralın askerlerinden çılgına dönmüşçesine kaçan Zavallı Tom, işkence edildikten sonra bir kuyuda saklanmak zorunda kalan Warrington'a benzer. Ama bu benzerliğin yanısıra sözkonusu bu karakterler arasındaki bir ayrılığı da belirtmek yararlı olur inancındayız: Aslında Tom'un kaçışında belirli bir amaç vardır, daha doğrusu Tom, ileriye yönelik bir yatırım uğruna kaçmıştır. Ama bunun yanısıra Warrington'un kaçıştaki gerçek amacı ancak o an için karnını doyurmaktır. Herhangi bir intikam amacı yoktur.

Kendisinin başlatıp, daha sonra da kızlarının sürdürdüğü şiddet ortamından bir türlü kendini soyutlayamayan Lear, kendisini ormanda kurtarıp evine getiren mezar kazıcının oğlu yanında bile yaşadığı korku ve şiddeti bir türlü unutamaz ve kendisine uzatılan bir parça ekmeğin bile kızlarınca kendisini öldürmek için zehirlenip zehirlenmediğini sorgular:

"Lear : Bu ekmeğin mi?
Oğlan : Evet.
Lear: : Zehirli mi?"

Oğlan : Hayır
 Lear : O zaman onu kızlarım göndermedi demektir. İyi bir ekmeği zehirlemek için hiçbir fırsatı kaçırmazlar."¹¹

Savaş ortamını kısmen de olsa yaşayan Bond burda, savaşın bitiminde bile o ortamın, yaşayan kişilerce üzerinden zaman geçse bile unutulmadığını, zaman zaman o savaş anlarına geri dönölüp, tekrar o ortamın yaşanılıyormuşçasına anımsandığını vurgulamak ister gibidir. Lear, kendisini doyuran Genç Adam ve karısı Cordelia'ya ilk anda pek güvenmese de, yapacağı birşey ya da gideceği bir yer olmadığından, bir anlamda zoraki bir kabullenme ile karşı karşıya kalır. Ve aynı zamanda genç çiftin hiç tanımadıkları bir insana bakma konusundaki anlaşmazlıkları-Genç Adamın olumlu yaklaşımına karşın karısı Cordelia istemez-Lear'daki ikilemin nedeni olabilir. Bond'un Cordelia'sı Lear'ın kızlarından birisi değildir ama daha sonra inceleyeceğimiz gibi, düşünce olarak benzer özellikler taşırlar.

Savaşın, insanların düşünce ve eylemlerine kısıtlama getirmesi, daha sonra da bunların şiddet şeklinde ortaya çıkması doğaldır bir bakıma.Çünkü böylesine olumsuzluklarla kaplı bir ortamdaki umut ve sevgi tohumlarının yeşermesini beklemek boşunadır.

Richard Scharine, Lear'ın belki de istemeden yarattığı bu toplumu şöyle açıklar:

"...Lear hem özgür, hem de politikadan uzak kalmak ister ama bu, kendi yarattığı ortamda imkansızdır. İnsanların özgür olması gerektiğine inanmak ve onlara yardım için hiçbirşey yapmamak bir anlamda askeri yönetimi desteklemek demektir. Lear'ın yaptığı gibi, insanlara ümit verip birşey yapmamak sosyal kurumlaşma demektir."¹²

Bond, oyununda şiddeti işlerken gerek savaş sırasında, gerekse daha sonra görülebilen şiddeti çok yönlü olarak vermek amacındadır ve bir bakıma bu amacına ulaştığını da söyleyebiliriz. Lear'ın Genç Adam'ın evinde bulunduğu sırada kızları yönetimindeki askerlerin yaptıkları, bir anlamda, günümüzde zaman zaman tanık olunan ve soykırımı çağrıştıran çok yönlü bir şiddet ortamını gözler önüne serer nitelikte olup, savaşın ve beraberinde getirdiği acımasızlığın çoğu zaman suçlu, masum ayrımı gözetmeksizin, herşeyi ve herkesi hedeflediğini anımsatır bizlere. Asıl amaçları Lear'ı bulmak olan askerler, Genç Adam ve evdeki tüm hayvanları öldürmekle kalmayıp, Cordelia'ya tecavüz ederler. Tüm bunlara seyirci kalan Lear, bunlara kızlarının neden olduğunu çok iyi bilmektedir:

"Lear : Hey, evi yakın! Kocayı öldürdünüz, hayvanları katlettiniz kuyuyu zehirlediniz, anneye tecavüz ettiniz, çocuğu öldürdünüz-evi de yakmak zorundasınız. Sizler askersiniz-görevinizi yapmalısınız! Kızlarım sizden bunu bekler! Evi yakın! Evi yakın! Evi yakın!"¹³

Bu sahnede Bond'un, Lear'ın ağızından askerlere kim olduklarını ve görevlerinin ne olduğunu hatırlatmaya yönelik sözleri ayrıca ilgi çekici olsa gerek. Belirli kalıplar dışına çıkmayan ve en acımasız görev bile yüklenmiş olsa bunu yerine getirmek için bir an bile çekimser kalmayacak askerleri, toplumsal kurumlaşmanın simgesi olarak görür gibidir Bond.

Gerçekten de, ikinci Dünya Savaşı sırasında çocuk olmasına rağmen, dünya devleti kurmayı amaçlayan Hitler Almanya'sına bağlı kuvvetlerin ne zaman ne yapacağı kesinlikle önceden kestirilemediği için Bond, bir süre için bile olsa ailesinden uzakta güvenli olduğu düşünülen başka bir yerlere gönderilmesini anımsar gibidir.

Bu son yapılanlardan sonra kızları, Lear'ı bile geride bırakmış ve Lear'ın da askerlerin yanına katılıp karargaha gitmekten başka yapacağı hiçbirşey kalmamıştır. Burada, daha önce Lear'ı kabul etmede gösterdiği ikilem konusunda Cordelia'ya hak vermemek olanaksız gibidir. Belki de Cordelia yabancılaşmış bir toplumda kim olduğu, nereden geldiği belli olmayan birinin bir anda yaşamlarını kökten değiştirebileceğini sezinlemiş olmalı.

Bulman, Cordelia'nın yazgısı ile ilgili olarak yerinde bir yorum getirir:

"...Bond'un Cordelia'sı, Lear'ın kızlarına ve kızların da birbirlerine karşı açmış oldukları savaşın kurbanı olmuştur. Askerlerin

domuzlarını öldürmesini izler; yine askerlerin kocasını acımasızca katletmelerine seyirci kalır; sonra da kendi tecavüze uğrar. İşte bu saldırılar onu öç almaya iter. Yenilikten yana bir gerilla lideri olup ülkesini korumak için duvar örmeye koyulur. Böylece balangıçtaki Lear'ın hatasını tekrarlar. Lear ise duvarın bir aptallık anıtı olduğunu anlamıştır. Çünkü bu duvar yalnız düşman kazandırmaktadır."¹⁴

Gerçekten de, kızlarının acımasızlığı ve terkedilmişliğini derinden yaşayarak, bir krala yakışmayacak denli hakaretlere uğrayarak ve korkunç fırtınaya göğüs gererek yavaş yavaş bilinçlenen Shakespeare'in Kral Lear'ı ile, yaklaşık aynı acıları çeken ve yavaş da olsa bir zamanlar uğruna herşeyi yapacak denli kararlı olan Bond'un Lear'ı gösterdikleri bilinçlenme süreci açısından yakın benzerlikler gösterirler.

Bond, savaşın tüm acımasızlığı bir yana, haklı veya haksız, bu savaş ve doğal olarak da şiddet ortamını yaratan veya en azından böylesi bir ortamda pay sahibi olan insanların kurduğu yargı sistemine de eleştirel bir yaklaşım getirir ve kızlarının kurduğu mahkemenin karşısına yargılanmak üzere çıkan Lear'ın gerçekte nasıl bir durum ile yüz yüze geldiğini, Lear'ın kızı Bodice ve yargıç arasında geçen konuşma ile vermeye çalışır:

"Bodice : Sana söylenenleri iyice anladın

mı?

Yargıç : Hiç şüpheniz olmasın, hanımefendi.

Bodice : Bu, siyasal bir duruşmadır: siyaset yargının en yüksek biçimidir. Eski kral deli ve onun yaşaması da tehlikelidir. Aile duyguları, yargılamaya gölge düşürmemeli. Onu hiç sevmeyen insanların buraya çağrılması işini hallettim."¹⁵

Burada, Lear ile kızı Fontanelle arasında geçen ve geçmişteki bir olayı içeren konuşma, Lear ve kızının, fiziksel olarak yanyana olmalarına karşın, düşünce olarak ayrı iki uç noktada bulduklarına iyi bir örnek olarak verilebilir:

"Fontanelle: Baba, bir zamanlar savaş alanında beyaz bir at bulmuştun. O atı bana verdin ve at ayağını buzda kayıp kırmıştı. Bir ağaca bağlayıp vurmışlardı. Zavallı küçük Fontanelle ağlamıştı.

Lear: Zavallı at.

Fontanelle: Yine bir defasında sana duvarın ne kadar yükseklikte olacağını sormuştum. Sen de beni başının üzerine kaldırıp, duvarın üstünü göremediğini söylemiştin.

Lear: Ben haklıydım. Beni geri hapishaneye götürün. Orada daha özgürüz."¹⁶

Lear'dan duyduğumuz bu sözler Shakespeare'in Kral Lear'ının, kızı Cordelia ile uzun bir ayrılıktan sonra

buluştukları ve ne pahasına olursa olsun hapisane ortamını, kötülüğün kol gezdiğı dış dünyaya yeğlediğı sahneyi anımsatır bizlere:

"Lear: Hayır, hayır, katiyen! Gel Cordelia hapse gidelim: Orada başbaşa verir kafeste kuşlar gibi şarkılar söyleriz. Sen hayır duamı istediğın zaman, ben dize gelir, af dilerim. Böylece yaşar gideriz: dualar eder, birbirimize eski günlerin masallarını anlatır, türküler söyler, yaldızlı kelebekleri seyreder, gönül eğlendiririz. Zavallı düşkünlerin birbirlerine verdiğı saray haberlerini dinleriz; onlarla konuşuruz da. Kim kazanmış, kim kaybetmiş, kim yükselmiş kim yuvarlanmış, öğreniriz. Tanrıların elçileriymiş gibi dünyalık olayların muammasını çözer, açıklarız. Zindan duvarları ardından o büyük kişilerin kurduğı fesat yuvalarının, çevirdikleri dolapların nasıl bir an geliştikten sonra darmadağın olduğunu görürüz."¹⁷

Ama, benzer özellikler içeren bu iki konuşma arasındaki iki farktan biri, Shakespeare'in Kral Lear'ı bilinçlendikten sonra, Bondu'un Lear'ı bu bilince varmadan söyler. Öteki ayrım ise, bu bilinçlenme süreci ile bağlantılı olarak Shakespeare'in Kral Lear'ı, kızı Cordelia'ya kavuşmanın verdiğı coşkuyla konuşurken, Bond'un Lear'ı kızları Bodice ve Fontanelle'den ayrıldıktan, bağlarını koparmak zorunda kaldıktan sonra yapar bu konuşmayı.

Bond'un Bodice ve Fontanelle'i gibi Shakespeare'in Goneril ve Regan'ı oyun boyunca sergiledikleri eylemler açısından ele alındıklarında, hepsi de hem saldırgan tavırlar sergilerler ve hem de babalarının kurbanı olurlar. Daha doğrusu bu karakterler, hem şiddet uygulayıcısı, hem de uyguladıkları şiddetin acımasız çarkında eriyip giden kişiler olma özelliği gösterirler. Ama yine de ne olursa olsun, tüm bu kötü ve acımasızlıklarına karşın, doğru olduğuna inandıkları yolda sonuna kadar gideceklerdir. Bunun faturasını yaşamları ile ödemek zorunda kalsalar bile, bu birşeyi değiştirmeyecektir. Aslında Regan ve Goneril, Shakespeare'in yaratmış olduğu tüm karakterler içerisinde tam anlamıyla kötü ve acımasız olan birkaç karakterden ikisini oluşturur. Shakespeare'in Kral Lear'ında sonuçta kötüler er geç kötülüklerinin cezasını çeker ve bir anlamda iyiler kazanmış gibi görünür ama böylesine kargaşa ve şiddet dolu bir ortamda iyi sayılabilecek karakterlerden bazıları da bundan payını alır aynı zamanda. Yine de bu bağlamda Shakespeare'i yanlış anlamamak gerekir çünkü Shakespeare de döneminin havasına uygunluk gösteren bir tragedya yaratma düşüncesindedir ve de oyun kahramanlarının acı çekmediği, yıkıma uğramadığı oyunun bir ölçüde tragedya sayılamayacağı açık bir konudur.

Bond, fiziksel şiddet yanında, daha sonra da

irdeleyeceğimiz gibi baskı ve psikolojik kökenli saldırıya örnek vermek istediği için olsa gerek, kızlarının oluşturduğu sözümona mahkeme önüne çıkarılan Lear'a tüm yapılanlar yetmezmiş gibi, eline bir ayna tutuşturulan ve yine o aynada bir kral değil de, demir çubuklu bir kafeste dolayan bir hayvan göreceğinin söylendiği bölüm, bir zamanlar görkemli bir kral olan Lear'ın onurunun ayaklar altına alındığı ve kişiliğinin hiçe sayıldığı bir andır:

"Bodice: Ona aynamı verin! Deliler kendilerinden korkarlar.

Lear: Ne kadar çirkin bir ses! Bu benim kızımın sesi değil. Hapishane duvarından asılı duran zincirleri andırıyor bu ses. (Bodice, aynayı Lear'ın eline verip, tekrar geriye sandalyesine oturur). Ve torbanın içinde sallanan bir şey gibi de yürüyor. (Lear aynaya şöyle bir göz gezdirir.) Hayır bu kral değil.

Yargıç: Önce yemin et bakayım.

Lear: Senin orada oturmaya hakkın yok.

Yargıç: Yemin et.

Lear: Sana ben iş verdim, çünkü sen işe yaramazdın.

Yargıç: Yemin et."¹⁸

Burada Lear'ın ağızından normal koşullarda söylenmesi

pek de olası görünmeyen ve yargılanmak üzere karşısına çıkarıldığı yargıcın, bu konuma hakkı olmadığı halde kendisi tarafından getirildiğini söylemesi, toplum yaşamındaki bir yaraya da parmak basar niteliktedir bizce.

Bunu verirken Bond, bir bakıma, şiddet uygulayan insanların, uyguladığı şiddeti haklı göstermek için ellerinden geleni yapabileceklerini ve dahası, toplumun kilit konumundaki yerlere bazı çıkarlar için gelişigüzel insanların yerleştirilmesinin, bir gün yolaçacağı onarılmaz yaralara değinmek ister gibidir. Belki de yargıç, sanıldığı kadar kötü bir insan değildir, ama bireysel çıkarlar ve yetke için toplumsal değerlerin zedelenmesi ile sonuçlanabilecek kararların sağduyulu verilmesinin gereğine değinir gibidir Bond.

Gerçi tüm bu saldırılara sonuna kadar karşı çıkar Lear, ama şiddet uygulayıcılarının gösterdiği direnc karşısında yapacak fazla bir şeyi yoktur Lear'ın. Güç sahiplerinin, verdikleri kararda ne kadar haklı olduklarını göstermelerinin bir başka ölçütü de, tüm toplumu inandırabilmek amacıyla düzemece de olsa tanık göstermelerini örnek verir Bond. Çünkü Lear, karşısında duran yaratıkların kendi kızları olduğuna inanmamakta direnir:

"Yaşlı Denizci: Gerçeği anlatacağım.
Göremiyorum, Denizciydim ve deniz, gözlerimi

kör etti. Çok az görebiliyorum, o da bulanık olarak. Ben sana nasıl denize açılacağını gösterdim, Sesin hiç değişmemiş. Kral olunca geri gelip bana kızlarını gösterdin. O zamanlar görebiliyordum. Bunlar sizin kızlarınız, efendim.

Lear: Sana iyi baktılar mı, beyefendi?

Yaşlı Denizci: Evet. Çok iyi bir kızım var.

Lear: Eve git ve ona bak. Bunlar, denizdeki rüzgardan bile daha çabuk değişirler."¹⁹

Güç sahibi olabilmek için gerektiğinde en yakınlarına, babalarına bile acı çektirmekten kaçınmayan kızlar, bu bağlamda, büyük ölçüde yitirilmiş insanlık onurunun bir simgesi gibidirler.

Günümüz gelişmiş toplumlarında bile benzerini görebildiğimiz olaylardan iktidar tutkusu, zayıfları ezmekten kaçınmamakla birlikte, şiddeti de kendisine kalkan olarak kullanabilmektedir.

Sürekli olarak baskılara uğrayan Lear, aynaya bakar, ve bu bakışın altına bir boyun eğmişlik sezilir gibidir:

"Lear: Kral her zaman yeminlidir. (Eğilip aynaya bakar) Hayır bu kral değil...Bu, içinde küçük bir hayvanın bulunduğu demir parmaklıklı bir kafes! (iyice temziler) Hayır, hayır, bu kral değil! Bu hayvanı kim kapattı kafese? Bırakın çıksın. Demir parmaklıklar ardından hiç yüzünü gördünüz mü? Başı kanlı ve yüzünden

aşağıya yaşlar boşanan zavallı bir hayvan var. Ona kim yaptı bunu? Kuş mu yoksa bir at mı? Tozların içinde yatıyor, kanatları da kırık. Kanatlarını kim kırdı? Burnunu aynaya sürüyor. Kim şu hayvanı camdan bir kafese kapattı? Aman tanrım, bu dünyada hiç acıma yok. Kendisine işkence edenlerden kaçacak hiçbir yeri olmayan kafesin bir köşesindeki bu hayvanın tüylerinden akan kanı yalamasına izin veriyorsunuz. Ne bir gölge, ne de sığınacak bir delik! Bırakın da hayvancağız dışarı çıksın. (Aynayı alıp etrafa gösterir). Bakın, bakın. Acıyın. Kafesi açmaya çalışan pençelerine bakın. Kırılmış vücudunu yerlerde sürüyor, Acımasızsınız. Acımasız, Köşesinde nasıl da yatıyor, bakın."²⁰

Bond'un Lear'ının kendini tanımakta güçlük çekmesi, Shakespeare'in Kral Lear'ında, bir zamanlar bütün servetini verdiği iki kızının kendisine yüz vermemesi ve bunun verdiği şaşkınlık ile Kral Lear'ın, çevresindekilere dönüp sorması ile benzer özelliktedir:

"Lear: Beni tanıyan kimse var mı burada? Ben Lear değilim her halde. Lear böyle mi yürür? Böyle mi konuşur? gözleri nerede? Lear ya bunadı ya beyni uyustu ya da idraki kalmadı. Uyanık mıyım ben? İmkânı yok...Biriniz söyleyemez mi bana, ben kimim?"²¹

Aslında Bond'un Lear'ında gözlemlenen, şiddet yanlılarının varmak istedikleri noktadır:

"Yargıç: Bakın, kral deli.

Lear: Kızlarım öldürülmüş ve bu canavarlar da kızlarımın yerine geçmiş. Onların kurbanlarının seslerini işitiyorum, nerede hukuk?

Bodice: Evet, bu hayvanı kafesine kilitledim ve dışarı salıvermeyeceğim."²²

Bond'un Lear'ı ile Shakespeare'in Kral Lear ve Gloucester'ı çektikleri acı bağlamında karşılaştırılabilir. Prof.Dr. Mina URGAN'ın dediği gibi:

"Kral Lear ve Gloucester, kötü evlatlarının yalanlarına aptalca inanıp, iyi ve dürüst evlatlarına kıyarlar; ikisi de bu yüzden cezalarını görürler; korkunç acılar çekerler."²³

Aslında Bond, şiddetin her zaman yine şiddet doğruduğunun bilincindedir. Yönetimdekiler belki şu an için amaçlarına ulaşmış görünürler:

"Yargıç: Umduğumdan daha iyi gitti, hanımefendi.

Bodice: Aynen planladığım gibi oldu, ölüm cezası olacak ama henüz karar verilmedi, iyi günler."²⁴

Ama göreceğimiz gibi düşüncelerdeki iyiye ve güzele doğru köklü bir değişim gerçekleşmediği sürece, hep kan

akıtılacak, birileri sürekli yıkıma uğrayacaktır. Çünkü şiddet her zaman daha köklü şiddete gebe dir.

Leslie Smith, Lear'ın kafese kapatılmış hayvan imgesine yerinde bir yorum getirir:

"Bond, günümüz insanını ancak anahtarla beslenen, kafese kapatılmış bir hayvan olarak görür. Demir parmaklıkları tırmalar ama bir türlü dışarıya çıkamaz, Bu bağlamda Bond'un asıl amacı, hastalıklı kültürü ve kurumlaşmış, yasallaşmış zorbalığı vermektir."²⁵

Kafese kapatılmış hayvanı en çarpıcı ve can alıcı noktaları ile vermeye çalışırken Bond aynı zamanda toplumsal kurallara da değinir. Richard Scharine, Bond'daki kafese kapatılmış hayvana yerinde bir yorum getirir:

"Toplum tarafından kısıtlanan insanlar, bu kısıtlamalara karşı doğal bir mücadele isteği içindedir ama toplumda egemen ahlak anlayışı bu karşı koymayı olanaksız kılar. Lear, kafese kapatılmış bu hayvanı değişik şekillerde bir insan, kuş ve domuz olarak görür. Kuş, çevresiyle olan sonsuz uyumu simgelerken, kafese kapatılmış bir kuş da tam tersini vurgular. Aynadaki hayvan ima ettiği üzere hem Lear hem de kendi yarattığı toplumun diğer tüm üyeleridir. Toplum kafes, sosyal krumların kısıtlamaları da kafesin çubuklarıdır."²⁶

Toplumdaki kısıtlamaların niteliği ne olursa olsun, bireylerini birşeyler yapmaktan, daha doğrusu,

düşüncelerini dile getirip rahatlamadan alıkoyduğunda, sonuçta doğurabileceği olumsuzluklar açısından, toplum yaşamında kilit noktayı oluşturagelmıştır. Toplumun nedeni sınırlayıcı olduğuna yine Richard Scharine şöyle açıklık getirir:

"...Toplumun kısıtlamaları başkaldırıya neden olur ve yine toplum bu başkaldırıyı cezalandırır. Toplum, deliliği hoş karşılamaz ama kimin deli olduğuna toplum karar verir."²⁷

Bond'un Cordelia'sı, Lear'ın kızları Bodice ve Fontanelle'e karşı açmış olduğu savaş ile Shakespeare'in Cordelia'sı ile benzerlik gösterir. Çünkü her ikisi de idealist bir görünümdedir ve dahası Bond'un Cordelia'sı Lear'ın düştüğü hataya düşerek, insanların duyduğu gereksinimleri görmezlikten gelecektir.

Yine hapis cezası onaylanıp, hücreğine gönderilen Lear, toplumsal kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik konuşması ile bu kısıtlamaları her şeyin üstünde tutar:

"...Kafesin birinde bir hayvan var. Onu çıkarmam gerek, yoksa tüm dünya yok olacak. Büyük yangınlar olacak ve sular kuruyup gidecek. Tüm insanlar yakılacak ve rüzgar da bunların külünü yüksek toz bulutları şeklinde savuracak ve dünyanın etrafında sonsuza kadar dönüp duracaklar! Onu dışarı çıkarmalıyız!"²⁸

Gördüğümüz gibi Lear'ın ağzından konuşan Bond, bu

kuralların bir an önce kaldırılmasına yaşamsal bir önem verip, insan süregenliğinin bir açıdan bunlara bağlı olduğunu dile getirir.

Daha önce de sözkonusu olan Bond'un Lear'ındaki bilinçlenme süreci başlamıştır artık. Duvar örmeğe uğruna masum insanları bile öldüren ve kendi kurduğı toplumu şiddet ve baskı yoluyla ayakta tutmaya çalışan Lear, hücrelerinde kızlarının çocuk şeklindeki hayaletleriyle konuşurken tüm o geçmişte yaptıklarını unutmuş gibidir. Bu bağlamda Bond'un Lear'ı, daha sonra olgunluğa erişecek değişimin ilk belirtilerini gösterir:

"...Bitecek, biliyorum, Herşey geçer, sıkıntılar bile. Aptallar susacak. Ne kendimizi ölümlere zincirleyecek, ne de çocuklarımızı mezarlıktaki okula göndereceğiz. İşkenceciler, yetkililer ve papazlar işlerinden olacaklar. Ve bizler de caddelerden acaba birbirimize ne gibi kötülükler yaptık düşüncesiyle ürpermeden geçeceğiz. Kafese konmuş hayvan da kafesinden çıkarak kırlarda dolaşacak, nehir kenarlarında koşturacak, güneşin altında kendini tırmalayacak ve yuvasında geceden sabaha dek uyuyacak."²⁹

Bond'un oyunun bundan sonraki bölümlerinde daha önceden kızların yönetimindeki askerlerce öldürülen Genç Adam'ı, Lear'ın karşısına bir hayalet olarak çıkarmasını Shakespeare'in Soytarısı arasında bir benzerlik yaratma çabası olarak açıklayabiliriz. Ve yine, Lear'ın

hüccresinde kızlarının çocuksu hayalleri ile karşılaşması onun geçmişteki o güzel günlere özlemi ile bağdaşır niteliktedir:

"Bodice: Dinle (kalkar).

Lear: Nereye gidiyorsun.

Bodice: Annem ölmüş. Çay servisi yapmalıyım. zili çalışıyorlar.

Lear: Kal burada.

Fontanelle: Bekliyorlar. Tabutların arkasında uzun bir kuyruk var. Öylece orada duruyorlar.

Lear: Burada kalın, birşey yapamazlar. Burada birlikte kalabiliriz!

Hayalet: Gitmeleri gerek! Onları durduramazsınız!

Lear: Aman aklım, aklım! (kızlar gider)"³⁰

Bodice'in bu şekilde ölmüş annesinden sözetmesi, daha sonra onun da öleceğine bir işarettir.

İnsanların artık hiçbir şekilde birbirlerine güvenemediği, baskı ve şiddetin onları dört bir yandan çepeçevre sardığı ortamda yaşayan insanların, yanlarında sürekli birilerinin olmasını arzuladığı bir ortam, istenmese bile yaratılmıştır. Böylesine olumsuz bir

ortamı en iyi ancak içinde duyarak yaşayan bireyler anlayabilir. Lear'ın içinde bulunduğu ve yaşamak zorunda kaldığı ortam, bundan pek farklı değildir. Birbirlerinden başka güvenecek kimseleri kalmayan Hayalet ve Lear güveni yine kendilerinde bulurlar. Çektiği acılar yüzünden her geçen gün daha da zayıflayıp eriyen hayalet ile çaresiz durumdaki Lear, başbaşa kaldıklarında, içinde buldukları ortamı dile getirirler:

"Hayalet: Bırak da seninle kalayım Lear... Öldüğümde bir yere gittim. Neresi olduğunu tam olarak bilmiyorum. Bekledim ama hiçbirşey olmadı. Ve sonra da mezardaki ceset gibi çürümeye başladım. Ellerime bak, aynı yaşlı birinin elleri gibi solgunlar, gencim ama midem büzülmüş ve saçlarım beyazlaşmış. Ellerimi görüyor musun? Ne kadar da zayıfım. Yoksa bana dokunmaktan korkuyor musun?"

Lear: Evet, evet zavallı çocuk. Yanıbaşına uzaniver. Sana burada bakacağım. Birbirimize yardım edeceğiz. Ben uyurken birşey olursa sesleniver, sen uyurken de seni gözetip, sesleneceğim. Nöbetleşe yapacağız bu işi. İnsan sesi duymak rahatlatacak bizi."³¹

Bu konuşmanın benzerine yine Shakespeare'in Kral Lear'ında rastlamak olasıdır:

"Lear: Aklımı kaçırıyorum galiba. Gel yavrum, senin halin nice? Üşüyor musun? Ben üşüyorum. O samanlık nerede? Zaruretin ne de garip bir

kudreti var: bayağı seylere değer kazandırıyor. Haydi kulübeye. Zavallı soytarım benim, sana acıyan bir köşe var kalbimde."³²

Shakespeare'in Kral Lear'ındaki Soytarı ile Bond'un Lear'ındaki Hayalet her iki kralın bilinçlenme sürecindeki katkıları nedeni ile yakın benzerlik içindedirler. Richard Scharine'in dediği gibi:

"...Mezar kazıcı genç adam, Bond'un oyunundaki soytarıdır. Çünkü Shakespeare'deki meslektaş gibi yalnızca Lear'ın yanlışlarını söylemekle yetinir. Ne Lear'ın yanlışlarını çözebilir ne de kendi kaderini değiştirebilir. Yine belirli bazı karakterler Shakespeare'in oyunu ile ilintili görülür. Örneğin Thomas (marangoz), Albany Dükü gibidir çünkü o, Gloucester ve Edmund'un eyleminden çok, toplumun geleceği için önemlidir."³³

Dönemindeki soytarıların genel özelliklerini taşıyan Shakespeare'in soytarısı, aslında tam anlamıyla deli sayılmaz. Ama, bulunduğu ortamın gereklerini yerine getirip, biraz da o şekilde davranmak zorundadır. Çünkü Soytarı'nın o iğneleyici sözleri ve aslında ilk anda pek akıllı insandan beklenmeyecek konuşmalarının altında ince bir iğretilemenin yatması bu savımızı destekler nitelikte olsa gerek.

Yönetimi devralan insanların barışçı bir düşünceye sahip olması gerektiğini savunan Bond, bu sağlanmadığı

sürece, ne olursa olsun bir kere ekili şiddet tohumlarının sürekli olarak ürün vermeye devam edeceğini ve bunun da ister kısa, ister uzun erimli bir süreçte toplumun tamamını yıkıma doğru adım adım götüreceğini vurgular gibidir. Çünkü Cordelia da aynı Lear ve kızlarının yolundan giderek, savaşı sürdürür. Bu bağlamda ele alındıklarında, Cordelia da aynı hatayı bilerek ya da bilmeyerek işlemiş, toplumu elbirliği ile güzel günlere götüreceği yerde ortalığı bir kez daha kana bulamış, birçok insanın kanına girmiştir. Scharine'nin karşılaştırması pek de haksız sayılmaz:

"...Lear, Cordelia'dan daha güçlüdür çünkü gerçeği söyleyebilmektedir. Gerçeklere inanılmalıdır ve eğer bir kişi bile duymak isterse Lear gerçeği anlatacaktır. Lear, öldürülebilir ama izleri var oldukça insanlık yok edilemez. İnsan olmak için yaşama son vermemek gerekir. Cordelia'nın toplumu insanlıktan uzaktır çünkü güç elde etmek için insanları öldürür. Öyleyse bu toplum, yetkiyi ancak ölüm tehdidiyle sağlayabilir. Koruyucu özelliğe sahip duvarın gedikleri insan cesetleriyle kapatılmıştır."³⁴

Shakespeare'in Kral Lear'ındaki Cornwall ve Albany Dükü, Kral'ın kızları ile birlik olup, savaşa katılmalarına karşın, Bond'un Lear'ındaki Cornwall ve North Dükü, aslında Shakespeare'dekilerden bir bakıma ayrılabilirler. Çünkü Bond'un North ve Cornwall Dükü,

belirli bir noktadan sonra kızları bırakıp bu ortamdan uzaklaşmak isterler. Gerçi bu istekleri başarıya ulaşmaz ama yine de bu gözüpekliği göstermeleri bile en azından iyiye yönelik bir çaba olarak düşünülebilir. Çünkü eyleme dönüşmese bile düşüncelerde gözlemlenen artıl uyanışlar, toplumu içinde bulunduğu olumsuzluktan kurtarmayı amaçlayan düşüncenin belirtileri olarak ele alınabilir.

Oyunun gelişimi süresince gözlemlenen karşıt ayaklanmalar, gerçekte devrim gerçekleştirme tutkusu olarak açıklanabilir. Gerek Lear'a karşı birleşip savaşan kızlar Bodice ve Fontanelle gerekse kızların kurduğu düzene baskaldırıp, akıtılan kan yetmezmiş gibi bunu sonuna kadar götürmeye kararlı görünen Cordelia'nın içinde, kurulu düzene karşı savaşma amacı var gibidir. İçinde bulunduğu savaş ortamında, çelişkiler içine Bodice düşmüştür bile. Böyle bir durumda karar verme yetkisinin tam olarak kimde olduğunu bir türlü anlayamayan Bodice, başından beri türlü zorluklara katlanması sonucu bu aşamaya kadar getirdikleri kavgalarında söz sahibi olmadığından yakınıp durur:

"...Savaş. Güç. şu masaya oturtulup, kızkardeşim ile birlikte çalışmaya, kocamın yanibaşında yürümeye zorlanıyorum. Şuna ve buna karar vermeme istiyorlar ama hiçbirşeye karar vermiyorum. Benim kararlarım üzerinde baskı yapılıyor. İnsanların yaşamlarını değiştirip, işlerin yapılmasını sağlıyorum-

tıpkı ileri doğru hareket eden bir dağ gibi, ama tek benim dediğim için hareket etmiyor. Duvarı yıkmaya başladım ama bu işi bırakmak zorunda kaldım-insanlara burada gereksinim var."³⁵

Yine aynı şekilde konuşmasına devam eden Bodice'in ağzından, savaşın ve doğal olarak da gücü elinde bulundurmanın kötü yanlarını duyar gibi oluruz. Tüm mutluluğun bir avuç güçten daha az değerli olduğu bir dünyada yaşadığını duyumsayan Bodice, böylesi bir ortamın kendisi için kölelikten başka bir şey olmadığını söyler. Bunun yanısıra Bond, savaşla birlikte gelmesi kaçınılmaz olan yokluk ve sıkıntı dolu bir yaşamı, kızların yönetimindeki askerlerin Lear'ı da yanlarına katmış giderken birkaç yudum su için gösterdikleri tartışma ortamıyla vermeye çalışmak amacıyla olsa gerek. Gerçek dünyada tanık olunan tutsak olma ve bu eylemin bir zamanların kralına karşı yapılmış olmasının acısını yaşayan Lear'ın, bir zamanlar Warrington'a yaptığı uyarı artık gerçekleşmiştir. Ama ne yazık ki savaşın kimi öldürüp kimi yaşatacağı önceden kestirilemediğinden Lear'ın isteği gerçekleşmediği gibi, tam aksi yönde gelişmiştir olayalar-Warrington ölmüş, Lear tutsak alınmıştır. Kendisini toplumun sıradan bir bireyi, daha doğrusu savaşın kurbanı olarak gören Lear için artık kendisi zararsızdır:

"...Neden beni böyle çekip duruyorlar sanki? Niçin benim için zaman kaybediyorlar? Bıraksalar, sessiz sakin çekip gideceğim. Onlara nasıl zarar verebilirim sanki? Onlar genç, ipe bağlı bir adamın önünde giderek neden yaşamlarını tehlikeye sokuyorlar?"³⁶

Lear'daki fiziksel şiddetin en çarpıcı örneklerinden birisi kızı Fontanelle'e yapılan otopsi ise, diğerinin de bir zamanların güçlü kralı Lear'ın gözlerinin oyulduğu an olsa gerek. Canavar ruhlu insanların, iç organlarının da zehir dolu olduğunu sanan Lear, yanıldığını anladığı zaman düşkırıklığına uğramıştır. Çağdaş anatomi dersini andırır niteliktedir bu otopsi. Ama herşeye karşın Lear, insanların o kadar da kötü olmadığına kızının organlarına bakıp, temizliğini görünce karar verir:

"Lear: Bu benim kızım mı? (Göstererek) Şu...?"

Dördüncü Mahkum: Mide.

Lear: (işaret ederek) Şu?

Dördüncü Mahkum: Akciğerler. Nasıl öldüğünü görebilirsin. Kurşun bayanın akciğerlerini delip geçmiş.

Lear: Ama şey nerede...acımasız, hırçın ve katı yürekliydi.

Dördüncü Mahkum: Rahmi.

Lear: Bu kadar kan ve küçük parçaların hepsi

burada saklıymış. Şey nerede...Nerede?

Dördüncü Mahkum: Sorun ne?

Lear: Canavar nerede? Göl gibi kan. Nerede...?
Nerede?

Dördüncü Mahkum: (Asker O'ya dönüp) Bu adam
neyi soruyor?

Lear: O'nun içinde bir arslan, kuzu ve çocuk
yatıyor. Her şey çok güzel. Çok şaşırdım.
Böylesine güzel bir şey görmemiştim. Onun
vücudu bir çocuk tarafından yapılmış, o kadar
saf ve kirden uzak ki."³⁷

Yine, Lear'ın gözlerinin oyulduğu bölüm, insanları
dayanılmaz acılar içinde kıvrandıran gözü dönmüş şiddet
uygulayıcılarının, insanlıktan ve doğal olarak acıma
duygusundan nasıl yoksun olduklarını gösterir. Ve dahası,
bu işlemi bilimsel amaçlar uğruna yaptıklarını
söylemeleri de, bilim ve teknolojik alanda elde edilen
buluşların yeri geldiğinde, insanların iyiliğinden çok,
onları yok etmek için başarılı bir şekilde kullanıldığına
iyi bir örnektir. Yahudilerin, ikinci Dünya Savaşı
sırasında karşı karşıya buldukları ve yankıları
günümüzde de sürüp giden işkence ve olumsuz sonuçlarını
bir kez daha hatırlatma amacıyla olsa gerek Bond.

"Lear: Beni tekrar kral yaptınız.

Dördüncü Mahkum: (Eline bir alet alır) Evet işte insanların gözlerini çıkarmak için köpekler üzerinde deneyip geliştirdiğim yeni aletim.

Lear: Hayır, hayır. Gözlerime dokunamazsınız. Gözlerim yerinde durmalı.

Dördüncü Mahkum: Bu aletle göze hiç zarar vermeden çıkarıp, sonra da kullanmak üzere saklayabilirsin. Çocukken gördüğüm izcilerden öğrendim...Unutma ki bu bir işkence aleti değil, bilimsel bir araçtır. Bak gözkapasını zedelemeyen nasıl da kesiyor.

Lear: Hayır, hayır!

Dördüncü Mahkum: Uslu dur. (Lear'ın bir gözünü çıkarır)

Lear: Aaaaaahhh!

Dördüncü Mahkum: Bak şimdi çıkardığım gözü alıp formaldehit kristallerinden oluşan dinlendirici bir çözeltiliye koyuyorum. Bir tane daha lütfen.

Lear: Aaaahhhh!

Dördüncü Mahkum: (Lear'ın gözyuvalarına bir sprey sıkar) bu, yarayı iyileştirip, sinekleri yaklaştırmaz. (Askerlere dönerek) Alın şunu kovadaki ıslak bezle temizleyin."³⁶

Ama tüm bunlara karşın Bond, Lear'ın gözlerinin oyulmasını aslında iyiye yönelik bir değişim olarak verir. Bu zamana kadar çoğu şeyi gerçek gözleriyle

göremeyen Lear, bundan sonra daha iyi görüp, anlayacaktır. Zaten Bond'un kendisi de bunu söyler:

"Gözleri çıkarılınca kadar Lear, kör biridir. Ama bundan sonra Lear, görmeye ve anlamaya başlar. (Körlük burada içgörü yerine kullanılan dramatik bir eğretilemedir, bunun için Gloucester, Oedipus ve Tiresias kördür). Lear'ın yeni dünyası oldukça anlaşılmazdır. Ve önceleri acı ve korku içinde el yordamıyla yürür."³⁹

Gerçekten de, kör edildikten sonra her geçen gün gerçekleri daha iyi anlayan Lear, bilinçlenmesinin doruğuna yavaş yavaş tırmanmaktadır. Belki Lear, akan kanı tamamen durduramayacağını biliyordur ama yine de bunu önlemek için elinden geleni yapmaya kararlıdır. Ellerindeki herşeyin yönetimce alındığı çiftçi, gidip duvarda çalışmaya, oğlu da orduya katılmaya kararlıdır. Ama duvarın, insan kanıyla beslenen bir canavar olduğunun bilincindeki Lear, ne yaparsa yapsın bunu önleyemeyecek ve zaman zaman azalma gösterse bile, şiddetin toplumda kol gezmesini engelleyemeyecektir. Öte yandan Richard Scharine, Çiftçi ve oğlunun yönetim için çalışmaya karar vermelerini değişik bir yorumla sunar:

"Lear'da öleceklerini bildikleri halde, topraklarını bırakıp duvar örmeye giden çiftçi ve oğlu, toplumsal açıdan ahlak sahibidirler. Çünkü yönetimin, gerektiğinde yaşamlarını bile almaya hakkı olduğuna inanırlar."⁴⁰

Aslında Cordelia, kurduğu toplunun sağlam temellere dayanmadığını biliyormuş gibi, Lear'dan halkın duymak istediği sözleri söylememesini ister. Toplumu yöneten yetkililerin gerçekleri gerektiğinde halktan saklamasını ve her an kötü bir şey olacağından, daha doğrusu ellerindeki gücün yok olacağından korkmalarını eleştirir gibidir Bond. Çünkü yönetim gücünü halktan alıyor ve her konuda halkına gerçekleri söyleyip bilinçlendirebiliyorsa, güçlü toplumdur. Yoksa her an korkuyu içinde duyumsayan yönetimler, geleceğe de umut içinde bakamayan yönetimlerdir. Ve Cordelia'nın toplumu da söz konusu bu güvensiz toplumun bir örneği gibidir.

Bond, çektiği acılar sonucunda bilinçlenmeye götürdüğu Lear ve Hayalet'ini Shakespeare'in Kral Lear ve Soyтары'sına oldukça yaklaştırmıştır bu bağlamda. Oyun süresince Lear'ın peşi sıra giden Hayalet'in, Lear'ın bilinçlendiği andaki ölümü ile Shakespeare'in Soyтарыsının yine aynı şekilde Kral Lear'ın gerçekleri anladıktan sonraki ölümü aynı gelişim çizgisini izler. Bond'un Genç Adam'ın Hayaletini karşımıza normal bir soytarıdan farklı olarak soyut anlamda göstermesinin nedenlerinden biri de Hayalet'in, Lear'ın gelişimine doğrudan müdahale olasılığını ortadan kaldırıp, bilerek Lear'a acı çektirmek ve bu şekilde bilinçlenmesini sağlamak olabilir.

Gerçi hem Bond'un Lear'ı, hem de Shakespeare'in Kral

Lear'ı gerçeklerin farkına vadıktan sonra ölürler. Ama yine de Bond'un Lear'ı eylem halindeyken kendi yaptırdığı ve daha sonra kendisinden sonra yönetime gelenlerce yapımına devam edilen duvarı, kör olduğu halde birilerinin yardımıyla oraya götürüldükten sonra sökmeye çalışırken vurulur. Böylesi bir ölüm karamsar bir öge olarak görülebilir. Çünkü Lear'ın ölümü hiçbirşeyi değiştirmemiştir, duvar yerinde duruyordur ve Lear'da beklenen değişim geciktiği için olsa gerek, Lear dahil, birçok insan ölmüştür. Aslında ta oyunun başlangıcında gecikme yüzünden insanları azarlayan kralın, oyunun sonunda bu duvarın gerçek yüzünü anlaması bizi şaşırtmış olabilir ama Lear'ın ölümü Bond'un iyimser görüşünü destekler niteliktedir çünkü Lear, körü körüne değil, bir bilinçlenme sürecinin sonunda öldürülmüştür. Yıllar yılı inanmış olduğu değerlerin yanlışlığını anlamış ve bunu düzeltmek uğruna canından olmuştur. Aslında bizim için önemli olan da bu olsa gerek. Yine, Lear'ın öldürülmesinden sonra askerlerden birinin geri dönüp Lear'ın cesedine bakmasına Richard Scharine yerinde bir yorum getirir:

"Birtek birey bile varlığını, insan olduğunu hatırladığı sürece insanlık varolacaktır."⁴¹

Görüldüğü gibi herşeye karşın, Bond'un iyimser dünya görüşü kendisini sonuçta yine hissettirmekte ve yazar tüm bu umut kırıcı olumsuzluklara karşın, yine de yaşama

olumlu açıdan bakabilmektedir.

Bond açısından yaşamın önemini Tony Could şöyle dile getirir:

"Bond için yaşamın korunması, insan kimliğinde kök salmış tamamen temel bir içgüdüdür."⁴²

Bond, Lear oyununa yazdığı önsözde bu konulara değinir ama tüm bunlara karşın gelecek üzerine kesin bir şey söylemek yoluna gitmez:

"Sonuç olarak, geleceğin nasıl olacağı konusunda bir şey söylemeyi hiç denemedim, çünkü bunu söylemek hatadır. Eğer, gelecek üzerine planlarınız çok katı ise insanları bunlara uymaya zorlamış olursunuz. Gelecek üzerine bir plandan öte, bir değişim yöntemine ihtiyacımız var."⁴³

SONUÇ

insanın, daha doğrusu devinimin olduğu her yerde, tüm artıl düşüncelere karşın, şiddet de olacaktır hiç kuşkusuz. Çünkü yüzyıllar boyu insan ilişkilerinin doğasında kendini göstermiştir şiddet. Nedeni ne olursa olsun ister fiziksel ister psikolojik; şiddet, günümüz toplumlarını yönlendirici yaşamımız üzerindeki vazgeçilmez etkisini yitirici özelliğe büründürülmelidir. İnsan olarak bu sorumluluk, belirli bir ulus veya sınıftan beklenmemeli, yaşadığını duyumsayan her bireyin günlük işlevinin ayrılmaz bir parçası haline gelmelidir.

Şiddet ile biryerlere varılamayacağı ve de şiddetin yıkımları birlikte getirdiği, gün geçmiyor ki basın yayın organlarında değinilmesin. Ama bu demek değildir ki bir anda kökü kazınacaktır şiddetin. Tüm bu olumsuzlukların düzeltilmesi ve yaşamın barışçıl temellere oturtulması, her zaman için insanlığın sürekliliğini sağlayacaktır.

Gerek Shakespeare'in Kral Lear gerekse günümüz oyun yazarlarından Edward Bond'un Lear oyununda şiddetin varlığı her an gözlemlenebilmektedir. Shakespeare'in Kral Lear'ı ülkesini kızları arasında paylaştırmakla huzura kavuşacağını sanarak yanılgıya düşer. Çünkü Kral Lear'a

sıradan bir olay gibi görünen bu durum, bir bakıma hem kendisinin, hem de çocuklarının sonunu hazırlar ve Kral Lear o yaşlı haliyle korkunç acılara katlanmak zorunda kalır. Shakespeare'in yetiştiği Ortaçağ düşüncesi ortamında gözlemlenen böylesi bir şiddetin kökeninde, belirli bir amaç güdülmeksizin gözlemlenen türden bir şiddet vardır. Bu yüzden Shakespeare'in Kral Lear'ındaki şiddet doğal olduğu kadar fiziksel niteliktedir de. Gerçekten de Shakespeare'in, şiddeti bilinçli olarak oyunlarında verme yoluna gitmek gibi bir kaygısı yoktur. Rahatını bu denli çok düşünerek tüm yetkilerini kızlarına bırakmasına karşın, yine kral olarak çevresindekilere hükmetmek yoluna giden Kral Lear, insan doğasına var olan bencilliği sergiler bir bakıma. Kral Lear'daki bu zayıflık da doğal olarak şiddet dolu olayların birbirini izlemesiyle sonuçlanacak ve Kral, belki de istemeden şiddetin nedeni konumuna gelecek. Bu bağlamda ele alınacak olursa, gerek Shakespeare'in yaşadığı Ortaçağ'da gerek Edward Bond'da olsun, şiddetin kaynağında sürekli insan olagelmıştır. Ama farklı olan, şiddet ortaya çıkaran nedenlerdir.

Edward Bond'un Lear oyununda gelişen olaylar, Shakespeare'in Kral Lear'ındakinden biraz farklı olsa bile, gerek karakterler gerek olayların niteliği bakımından yakın benzerlik içindedirler. Bond'un Lear'ında Shakespeare'in Kral Lear'ının tersine,

toprakların çocuklar arasında paylaşılmasından öte, gücün tamamının elde bulundurulmasına yönelik bir çaba gözlenir. Ve Bond'un Lear'ı düşmanların ülkeye sızmaması amacıyla dört bir yandan ülkeyi saracak şekilde duvar örmeyle ülkesini huzura kavuşturacağını sanarak büyük bir yanılgıya düşer. Çünkü bu duvarın her geçen gün daha çok düşman kazandıracağını göz önüne almayan Lear'ın bu fikrinde gösterdiği kararlılık bardağı taşıran son damla olur ve toplumun her kesiminden insanlar böyle bir ortamda şiddet ile içiçe yaşamak zorunda kalırlar.

Bond, Lear oyununda verdiği duvar imgesi ile insan doğasındaki bir gerçeğe de değinir. İnsanların, toplumda yerleşmiş kuralların yıkımına karşı sürekli bir istek içinde olduklarının bir göstergesidir bu. Çünkü yasaklara karşı her zaman insanın içinde, bu yasakları kırma içgüdüğü yatar. Gerçekten de Lear'ı devirip yerine geçen kızları Bodice ve Fontanelle kadar, yönetimi kızlardan devralan Cordelia da bu duvarı yıkmak isteyenlere karşı savaşımı sürdürmüş ve savaşım bir çok insanın şiddet ve baskı dolu bir ortamda acı çekmesine neden olmuştur. Bond'un Lear'ı, gücü elde bulunduran yönetici konumundakilerin hemen hepsinde karşılaşılan toplumsal kurallar ve bu kurallara uyulmasını sağlamak amacıyla ortaya çıkan psikolojik kökenli baskıyı gösterir niteliktedir.

Bond'da karşılaştığımız şiddeti, Shakespeare'dekin-

den ayıran bir özellik de budur. Daha doğrusu Bond, şiddetin bir anda gözlemlenen bir olay olmaktan çok, uzun bir sürecin sonunda ortaya çıkan bir olgu olduğunun bilincindedir. Yine Bond ortaya koyduğu şiddet ile birlikte, tarihle bir hesaplaşma içerisindedir. Toplumsal kısıtlamalar bir anda şiddet üretemeyeceği için Bond, günümüzde kendini gösteren şiddetin uzun bir süreç içerisinde olgunluğa erişen baskının bir ürünü olduğunu vurgulamak amacındadır.

Aslında böylesine saldırganlık ve şiddet dolu yaşamı tüm oyunlarında vermeye çalışan Bond, çağdaşı bazı oyun yazarlarının tersine, yaşama olumlu bir gözle bakabilmekte ve her zaman kesin bir karamsarlığa düşmekten uzak görünmektedir. Ve Bond'un amacı da toplumun tüm bu kötülükleri görmesi ve yaşanan bu sıkıntılardan ders alarak daha bilinçli ve saldırganlıktan uzak bir yaşam sürmesidir. Bond, Lear'da oyun boyunca verdiği şiddet ve saldırganlık dolu sahneler açısından Uyumsuz Tiyatro yazarları ile az çok benzer özellikler göstermesine karşın, sanat anlayışının bu yazarlarla aynı doğrultuda olduğu söylenemez.

Uzun yıllardır toplumda var olan şiddete karşın, düşüncelerdeki değişim gerçekleşmeyip, dar beyinlere sıkıştırılan kalıplaşmış düşünceler birkenara atılmadıkça da bunun böyle sürüp gideceğini savunan Bond, insanın sonuçta mutluluğa kavuşacağına inanır.

NOTLAR

GİRİŞ:

1-E.Bond: Preface to Lear, s. v

"Violence shapes and obsesses our society and if we do not stop being violent we have no future. People who do not want writers to write about violence want to stop them writing about us and our time. It would be immoral not to write about violence."

2-Özdemir NUTKU, Dünya Tiyatrosu Tarihi, İstanbul 1985,
cilt 2 s. 215

3-Tony COULT, The Plays of Edward Bond, London 1977, s.12

"This was a school visit to the Beford Theatre in Camden to see Donald Wolfit's Macbeth. For the first time in my life, I met somebody who was actually talking about my problems, about the life I'd been living, the political society around me...There was just this feeling of total recognition."

4-Theatre Quarterly, 2 Jan-Mar, 1972, 6, "Edward Bond:
The long Road to Lear, s. 9.

"Well, as a society we are destroying ourselves through violence. All people say is, we must do something about these violent people, let's hit them harder. Violence just

is the big problem of our society-in the way that sex was the problem that haunted the Victorians. Now, the whole of our society is bent on glamorizing-and using-violence. If you turn on your television set you see a programme about somebody killing somebody else. So there is no doubt about it that we live in a very violent society. My plays are all concerned with the problem of violence because it is the consuming problem. All violence is basically defensive. So what we have to worry about is the violence that goes with anger-the violence that is triggered off when one is threatened."

5-James C. BULMAN, Modern Drama, "Bond, Shakespeare and the Absurd", vol. 29, no 1, March 1986.

"I don't like the absurdists. I am an optimist. I believe in the survival of mankind. I don't believe in an Endgame or a Waiting for Godot."

6-Richard SCHARINE, The Plays of Edward Bond, 1976, Associated Univ. Presses Inc. s. 256.

"The dominant concern of Edward Bond is the relationship between society and its subjects. He believes that society destroys its children in a number of ways. Primarily, they are not allowed to function in the way for which they were evolved. Designed to live biologically, human beings are forced to live technologically. Society measures its success

in terms of its Gross National Product rather than the mental, moral or spiritual health of its citizens."

7-Theatre Quarterly, 2 Jan.-Mar., 1972, 6, "Edward Bond: The Long Road to Lear", s. 8.

"Well, I can only say that Lear was standing in my path and I had to get him out of the way."

8-Mina URGAN, Shakespeare II, istanbul Universitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, istanbul 1970, s. 273.

9-Turan OFLAZOĞLU, Shakespeare, ist.1977. s. 5-6.

10-Christopher INNES, Modern Drama, "The Political Spectrum of Edward Bond: From Rationalism to Rhapsody", vol xxv, no: 2, 1982, s. 273.

"Apart from Shaw and Brecht, no other 20th century dramatist has deliberately measured himself against the standard of Shakespeare. He is the only English-speaking dramatist who has managed to build significantly on Brecht."

11-Marianne KESTING, Tarihte ve Çağımızda Epik Tiyatro, Çev. Yılmaz Onay, istanbul, 1985, s. 68.

12-Prof.Dr.Gürsel AYTAÇ, Çağdaş Alman Edebiyatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s. 309.

13-Christopher INNES, Modern Drama, "The Political

Spectrum of Edward Bond: From Rationalism to Rhapsody", vol xxv, no: 2, June 1982, s. 195.

"He admits that Narrow Road and Saved are somewhat Brechtian in shape."

14-Ibid., s. 273

"We mustn't write only problem plays, we must write answer plays"

15-Tony COULT' The Plays of Edward Bond, London 1977, s.

42.

"Bond writes about the past in order to discover the causes of present problems."

BİRİNCİ BÖLÜM:

1-Shakespeare, Kral Lear, çeviren: Prof.Dr.irfan

ŞAHİNBAŞ, MEB Yayınları, İstanbul 1989, s. 15-16.

2-Edward BOND, Lear, London 1972, s. 2.

"Warrington: (To Foreman) Who is it?

Foreman: Workman.

Warrington: What?

Foreman: Accident, sir.

Lear: Who left that wood in the mud?

Engineer: That's just delivered. We're moving that to-.

Lear: It's been rotting there for weeks. (To Warrington) They'll never finish! Get more men on it. The officers must make the men work!"

3-Mina URGAN, Shakespeare II, İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970, s.

273.

4-Ob., Cit., s. 2.

"It's a flogging crime to delay work. (To Warrington) You must deal with this fever.

They treat their men like cattle. When they finish work they must be kept in dry huts. All these huts are wet. You waste men."

5-Ibid., s. 3.

"...I started this wall when I was young. I stopped my enemies in the field, but there were always more of them. How could we be ever free? So I built this wall to keep our enemies out. You may be governed by fools but you will always live in peace. My wall will make you free. That's why the enemies on our borders-Duke of Cornwall and the Duke of North-try to stop us building it."

6-Ibid., s. 9.

"...Warrington, if I'm killed or fall into their hands you must take my place and build the wall."

7-Mina URGAN, aynı eser, s. 336-337.

8-Tony COULT, The Plays of Edward Bond, London 1977, s.26

"Edward Bond, is an atheist and a humanist. His work invariable embodies a tough critique of the unholy alliance between religion and political power. Sometimes religious belief is shown to be a poisonous soil from which grow cruel and destructive weeds..."

9-Edward BOND, Lear, London 1972, s.14-15.

"Soldier A and Fontanelle jump on Warrington's hands"

Fontanelle: Kill his hands! Kill his feet! Jump on it-all of it! he can't hit us now. Look at his hands like boiling crabs! Kill it! Kill all of it! Kill him inside! Make him dead! Father! Father! I want to sit on his lungs!

Bodice: (Knits) Plain, pearl, plain. She was just the same at school.

Fontanelle: I've always wanted to sit on a man's lungs. Let me. Give me his lungs.

Bodice: It can't be pearl? I think there is an error in this pattern book.

Fontanelle: Look at his mouth! He wants to say something. I'd die to listen. O why did I cut his tongue out?"

10-Richard SCHARINE, The Plays of Edward Bond, 1976, Associated Univ. Presses Inc. s. 265.

"In Lear, Bodice and Fontanelle realize that their father the creator of their society is perfectly capable of sacrificing them to fulfil his national aspirations. Therefore, they propose to destroy him in the same way he has destroyed others, even though in so doing they sacrifice their humanity."

11-Ob., Cit., s. 17.

"Lear: Is that bread?"

Boy: Yes.

Lear: Is it poisoned?"

Boy: No.

Lear: Then my daughters didn't send him. They'd never miss a chance to poison good bread."

12-Richard SCHARINE, *aynı eser*, s. 265.

"Lear wants to be both free and non-political, an impossible desire in the age he has created. To believe that men should be free and to do nothing to aid them is to support their jailers. To give men hope, as Lear does, and to allow their position to remain hopeless, is to become a social institution."

13-Ob., Cit., s. 30-31.

"Lear: O burn the house! You have murdered the husband, slaughtered the cattle, poisoned the well, raped the mother, killed the child, you must burn the house! You are soldires-you must do your duty! My daughters expect it! O burn the house! Burn the house! Burn the house!"

14-James C. BULMAN, Modern Drama, "Bond, Shakespeare and the Absurd", vol. 29, no 1, March 1986, s. 62.

"...Bond's Cordelia is a victim of the war

that Lear wages against his daughters and that his daughters wage against each other. She hears soldiers slaughter her pigs; she watches soldiers brutally murder her husband; then she herself is raped. These atrocities prompt her to take revenge. She becomes a kind of guerilla leader bent on reform who, once victorious, attempts to make her country safe by rebuilding a wall to protect it. She thus repeats Lear's error of building the wall in the first place Lear himself has come to understand the folly of it. Walls only bring foe..."

15-Edward BOND, Lear, London 1972, s. 32.

"Bodice: You've studied your instructions?"

Judge: Indeed, ma'am.

Bodice: This is a political trial: politics is the higher form of justice. The old king's mad and it's dangerous to let him live. Family sentiment doesn't cloud our judgement. I've arranged to call the people who upset him most."

16-Ibid., s. 33.

"Fontanelle: Father once you found a white horse on a battle field. You gave it to me and it broke its leg on the ice. They tied it to a tree and shot it. Poor little Fontanelle cried.

Lear: Poor horse.

Fontanelle: Another time I asked you how high the wall would be. You held me over your head and said you couldn't see over the top.

Lear: I was always exact-take me back to my prison. We are freer there."

17-Prof.Dr.irfan ŞAHİNBAŞ, aynı eser s. 145.

18-Ob., Cit., s. 34-35.

"Bodice: Give him my mirror! Madmen are frightened of themselves!

Lear: How ugly that voice is. That's not my daughter's voice. It sounds like chains on a prison wall. (Bodice puts the mirror in his hand and walks back to her chair) And she walks like something struggling in a sack. (Lear glances down briefly at the mirror) No, that's not the king.

Judge: Take the oath first.

Lear: You have no right to sit there!

Judge: Take the oath.

Lear: I gave you your job because you were corrupt.

Judge: Take the oath."

19-Ibid., s. 33-34.

"Old Sailor: I will tell the truth. I can't

see. I was a sailor and the sea blinded me. I have a little sight, but in a mist. I showed you how to sail. Your voice hasn't chaged. You came back when you were king and showed me your daughters. I could see in those days. These are your daughters, sir.

Lear: Are you well looked after, sir?

Old Sailor: Yes sir. I have a good daughter.

Lear: Go home and watch her. They change faster than the wind at sea."

20-Ibid., s. 35.

"Lear: The king is always on oath. (He stares down at the mirror.) No, that is not the king...This is a little cage of bars with an animal in it. (Peers closely) No, no, that is not the king!Who shut that animal in that cage? Let it out. Have you seen its face behind the bars? There's a poor animal with blood on its head and tears running down its face. Who did that to it? Is it a bird or a horse? It's lying in the dust and its wings are broken. Who broke its wings? Who cut off its hands so that it cannot shake the bars? It's pressing its snout on the glass. Who shut that animal in a glass cage? O, God, there's no pity in that world. You let it lick the blood from its hair in the corner of cage with nowhere to hide from its tormentors. No shadow, no hole! Let that animal out of its cage! (He takes the mirror and shows it round). Look! Look! Have pity! Look at its claws trying to open the cage. It's dragging

its broken body over the floor. You are cruel! Cruel! Look at it lying in its corner!."

21-Prof.Dr.irfan ŞAHİNBAŞ, aynı eser s. 43

22-Ob., Cit., s. 35.

"Judge: See the king's madness.

Lear: My daughters have been murdered and these monsters have taken their place! I hear all their victims cry, where is justice?

Bodice: Yes! I've locked this animal in its cage and I will not let it out!"

23-Mina URGAN, aynı eser, s. 305.

24-Ob., Cit., s. 36.

"Judge: That went better tan I expected ma'am.

Bodice: It went as I planned. There's to be a death sentence but it is not yet decided. Good day...."

25-Leslie SMITH, Comparative Drama, "Bond's Lear", vol.

13, no: 1, 1979, s. 72.

"...As if an animal was locked in a cage-and then fed with the key. It shakes the bars but can never get out. Yet the description of our 'diseased culture', our 'institutionalised and legitimised tyranny."

26-Richard SCHARINE, aynı eser, s. 204.

"Those entrapped by society feel a natural urge to struggle against its restrictions but an acceptance of the morality of society makes restrictions impossible. Lear variously sees the animals as a man, a bird, and a pig. The bird represents ultimate harmony with its environment and a caged bird implies the opposite. The animal is Lear himself and, as he implies showing the mirror around, all other members of the society that he created. Society is the cage and the restrictions of social institutions are the bars..."

27-Ibid., s. 260-262.

"The restrictions of society cause rebellion and society punishes that rebellion. Society disapproves madness but only society can decide who is mad."

28-Edward BOND, aynı eser, s.37.

"Lear:: There is an animal in a cage. I must let it out or the earth will be destroyed. There will be great fires and the water will dry up. All the people will be burned and the wind will blow their ashes into huge columns of dust and they'll go round and round the earth for ever. We must let it out!"

29-Ibid., s. 39-40.

"Lear: I know it will end. Everything passes, even the waste. The fools will be silent. We won't chain ourselves to the dead or send or children to school in the graveyard. The torturers and ministers and priests will lose

their office. And we'll pass each other in the street without shuddering at what we have done to each other."

30.Ibid., s. 41.

"Bodice: Listen (stands)

Lear: Where are you going?

Bodice: Mother is dead. I must serve tea. They are ringing the bell.

Lear: Stay here.

Fontanelle: They are waiting. There's a long line behind the coffins. They are standing so still!

Lear: Stay here and they cannot begin. We can stay here together!

Ghost: They must go! You can't stop them!

Lear: But my mind! My mind!"

31-Ibid., s. 42.

"Ghost: Let me stay with you, Lear. When I died I went somewhere I don't know where it was. I waited and nothing happened. And then I started to rot, like a body in the ground. Look at my hands, they are like an old man's. They're withered. I'm young but my stomach is shrivelled up and the hair's turned white. Look, my arms! Fell how thin I am. Are you afraid to touch me?

Lear: Yes, yes, poor boy. Lie down by me. Here, I'll hold you. We'll help each other. Cry while I sleep, and I'll cry and watch you while you sleep. We'll take turns. The sound of the human voice will comfort us."

32-Prof.Dr.irfan ŞAHİNBAŞ, aynı eser s.85.

33-Richard SCHARINE, aynı eser, s. 217-219.

"The Grave Digger's Boy is Bond's Fool. Like his Shakespearean counterpart, however, he can only point out obliquely where Lear went wrong. He cannot solve Lear's problems nor change his own faith. Certain other characters seem to exist in relation to Shakespeare's play. Thomas, for example, is like Albany in that he is more important to the future of the society than to the action of Gloucester and Edmund."

34-Ibid., s. 214.

"Lear is stronger than Cordelia because he can tell the truth. The truth will be believed and while one person wants to hear Lear will tell it.Lear can be executed but humanity cannot be destroyed as long as memory of it remains. To be human is to have compassion for life. Cordelia's society is inhuman because it kills to maintain power. Therefore, it can maintain control only by threatening to increase the killing. The holes in the protective walls are stuffed with bodies."

35-Edward BOND, aynı eser, s. 48.

"Bodice: War. Power. I am forced to sit at

this desk, work with my sister, walk beside my husband. They say decide this and that, but I don't decide anything. My decisions are forced on me. I change people's lives and things get done-it is like a mountain moving forward, but not because I tell it to. I started to pull the wall down, and I had to stop that-the men are needed here."

36-Ibid., s. 51.

"Lear: Why do they pull me about like this? Why do they waste their time on me? If they let me I'd go away quietly. How could I harm them? They are young, why do they waste their life leading an old man on a rope?"

37-Ibid., s. 59.

"Lear: Is that my daughter? (Points)
That's...?"

4th Prisoner: Stomach.

Lear: (Points) That?

4th Prisoner: The lungs. You can see how she died. The bullet track goes through the lady's lungs.

Lear: But where is the...She was cruel and angry and hard...

4th Prisoner: (Points) The womb.

Lear: So much blood and bits and pieces packed in with all that care. Where is

the...Where...?

4th Prisoner: What is the question?

Lear: Where is the beast? The blood is as still as a lake. Where...? Where...?

4th Prisoner: (To soldier O) What's the man asking?

Lear: She sleeps inside like a lion and a lamb and a child. The things are so beautiful. I am astonished. I have never seen anything so beautiful. If I had known she was so beautiful...Her body was made by the hand of a child, so sure and nothing unclean."

38-Ibid., s. 63.

"Lear: You've turned me into a king again.

4th Prisoner: (Produces a tool) Here's a device I perfected on dogs for removing human eyes.

Lear: No, no. You mustn't touch my eyes. I must have my eyes!

4th Prisoner: With this device you extract the eye undamaged and then it can be put to good use. It's based on a scouting gadget I had as a boy. Understand this isn't an instrument of torture but a scientific device. See how it clips the lid back to leave it unmarked.

Lear: No-no!

4th Prisoner: Nice and steady. (He removed one of Lear's eyes).

Lear: Aaaahhh!

4th Prisoner: Note how the eyes passes into the lower chamber and is received into a soothing solution of formaldehyde crystals. One more, please.

Lear: Aaaahhh!

4th Prisoner: (Sprays an aerosol into Lear's eye sockets) That will assist the formation of scab and discourage flies. (To soldiers) Clean this up with a bucket and mob."

39-Edward BOND, aynı eser, s. xiii.

"Lear is blind till they take his eyes away, and by then he has begun to see, to understand. (Blindness is a dramatic metaphor for insight, that is why Gloucester, Oedipus and Tiresias are blind.) Lear's new world is strange and so at first he can only grope painfully and awkwardly."

40-Richard SCHARINE, aynı eser, s. 260.

"In Lear, the farmer and his son who give up their land and go to work on the wall and in the army, respectively, even though they know it will probably mean their deaths, are socially moralized because they accept the promise that their government has the right to demand their lives."

41-Ibid., s. 215.

"Humanity will continue to exist as long as one person remembers its existance."

42-Tony COULT, aynı eser s. 28.

"For Bond the protection of life is an absoluteley fundamental isntinct rooted in human identity."

43-Edward BOND, aynı eser, s. xiii.

"Finally, I have not tried to say what the future should be like, because that's a mistake. If your plan of the future is too rigid you start to coerce people to fit into it. We do not need a plan of the future, we need a *method* of change."

KAYNAKÇA

A-Bu Çalışmada Yararlanılan Oyunlar:

Lear (Edward Bond, Eyre Methuen, London, 1972).

King Lear (Kral Lear, çev. Prof.Dr.İrfan ŞAHİNBAŞ
MEB Yayınları, İstanbul, 1989).

B-Konuşmalar:

Edward Bond: Preface to Lear (Eyre Eyre Methuen,
London, 1972).

Edward Bond: Theatre Quarterly, 2 Jan.-Mar., 1972,
The Long Road to Lear".

C-Öbür Kaynaklar:

AYTAÇ, Gürsel Çağdaş Alman Edebiyatı, Kültür ve
Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.

BENJAMIN, Walter, Brecht'i Anlamak, Çev. Haluk
Barışcan, Aydın İşisağ, İstanbul, 1984.

BRADLEY, A.C., Shakespearean Tragedy, Macmillan & Co
Ltd. London 1965.

BULMAN, James C., Modern Drama, vol. 29, no 1,
March 1986.

BULMAN, James C., Modern Drama, vol. 29. no: 4,
1986.

COULT, Tony The Plays of Edward Bond, London 1977.

EAGLETON, Terry, Critical Quarterly vol. 26. 1984.

EFE, Fehmi, John Arden Barış ve Ögürlük, İstanbul,

1986.

EVANS, Sir Ifor, Short History of English Drama,
Houghton Mifflin Company, 1965.

FRASER, G. S., The Modern Writer and His World,
Penguin Books, 1953.

HIRST, David L., Edward Bond, Macmillan, London,
1985.

INNES, Christopher Modern Drama, vol. xxv, no: 2,
June 1982.

KESTING, Marianne, Tarihite ve Çağımızda Epik
Tiyatro, Çev. Yılmaz Onay, İstanbul, 1985.

NUTKU, Özdemir, Dünya Tiyatrosu Tarihi, İstanbul
1985.

OFLAZOĞLU, Turan, Shakespeare, İstanbul, 1977.

PARKAN, Mutlu, Brecht Estetiği ve Sinema, Ankara,
1983.

SCHARINE, Richard, The Plays of Edward Bond,
Associated Univ. Presses Inc. 1976.

SMITH, Leslie, Comparative Drama, vol. 13, no: 1,
1979.

TENER, Robert, L. Modern Drama, vol. 25 no: 3
September, 1982.

TRUSSLER, Simon, Edward Bond, Longman, 1976.

URGAN, Mina, Shakespeare ve Hamlet, İstanbul, 1984.

-----, Shakespeare II, İstanbul, 1970.

ÖZGEÇMİŞ

1966 yılında Iğdır'da doğan Erdiñ PARLAK, ilk ve orta öğrenimini burda tamamladıktan sonra, 1984 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü'nde lisans öğrenimine başladı. 1988 yılında mezun olan yazar, 1988-1990 yılları arasında Elazığ'da öğretmenlik yaptı. Halen Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.